

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені
Т.Г.Шевченка
Кафедра української мови і літератури

Радченко Катерина Володимирівна

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «магістр»
зі спеціальності 014.01. Середня освіта. Українська мова і література

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови і літератури
Жила Світлана Олексіївна

Чернігів-2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	8
1.1. Формування інформаційно-цифрової компетентності здобувачів освіти як вимога сьогодення.....	8
1.2. Досвід і сучасний стан формування інформаційно-цифрової компетентності учнів на уроках української літератури.....	18
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	25
2.1. Хід експериментально-дослідницької роботи.....	25
2.2. Діагностування стану сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури	29
2.3. Методика формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури.....	33
2.3.1. Методи формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури...	33
2.3.2. Онлайн-застосунки й додатки як засоби формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури	42
2.3.3. Особливості контролю й перевірки знань учнів з української літератури в контексті формування інформаційно- цифрової компетентності.....	56

2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи з проблеми формування інформаційно-цифрової компетентності учнів на уроках української літератури	61
Висновки до другого розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Соціологічні, психологічні й педагогічні дослідження підтверджують, що в умовах тотальної інформатизації й комп'ютеризації, функціонування кліпового мислення, життя у віртуальному просторі традиційні методики навчання стають менш ефективними, оскільки не відповідають особливостям розвитку нового покоління й специфіці сприйняття ним навчальної інформації. Відповідно, необхідно впроваджувати в освітній процес закладів загальної середньої освіти нові інструменти, які дають можливість активного залучення учнів до навчальної діяльності, інтерактивного спілкування між усіма суб'єктами освітнього процесу. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує інформаційно-цифрова компетентність як одна з десяти ключових компетентностей Нової української школи [32], що дає можливість особистості бути сучасною, активно діяти в інформаційному середовищі, використовувати найновітніші досягнення техніки у своїй професійній діяльності. Оскільки ключові компетентності формуються наскрізно, засобами усіх навчальних дисциплін, то постає необхідність визначення особливостей їх формування засобами окремих навчальних предметів, зокрема й української літератури.

Ступінь розробленості проблеми. Зasadничі положення дослідження окреслені в низці державних документів (Законах України «Про освіту» [60], «Про повну загальну середню освіту» [61], Концепції «Нова українська школа» [32], Державному стандарті базової загальної середньої освіти [21], шкільній програмі з української літератури [72; 71]). У процесі дослідження особливостей формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників враховуємо засадничі положення методичної науки, сформульовані в працях Ю. Бондаренка, С. Жили, Л. Мірошніченко, А. Ситченка, О. Семеног, Г. Токмань, В. Шуляра, Т. Яценко. Окрім того, враховуємо дослідження, у яких обґрунтовано методичні шляхи формування

інформаційно-цифрової компетентності засобами різних навчальних дисциплін, зокрема: В. Бикова, О. Буйницької, Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдака, А. Кочаряна, О. Кочеткової, Н. Карташової, Н. Морзе тощо.

Водночас аналіз наукових праць і реального стану шкільної літературної освіти дає підстави для висновку, що проблема формування інформаційно-цифрової компетентності в межах шкільного курсу української літератури на сьогодні залишається фактично нерозв'язаною, а в науковій галузі бракує системної ґрунтовної праці з порушеного питання.

Теоретична і практична значущість цієї проблеми в контексті реформування української системи освіти зумовили вибір теми магістерської роботи – **«Формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури»**.

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – технології, методи, прийоми й засоби формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити методику формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури.

Досягнення поставленої мети передбачало виконання низки завдань, зокрема:

- схарактеризувати інформаційно-цифрову компетентність у контексті системи компетентностей і шкільного курсу української літератури;
- запропонувати критеріально-рівневу характеристику сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури;
- діагностувати стан досліджуваної проблеми в шкільній практиці;
- розробити методику формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури;

- експериментально перевірити ефективність розробленої методики.

Для реалізації мети і завдань застосовувалися такі **методи дослідження**:

теоретичні: аналіз і синтез законодавчої і нормативно-правової бази, наукової літератури з проблеми дослідження, теоретичне узагальнення педагогічного досвіду з метою з'ясування стану та окреслення основних підходів до розв'язання досліджуваної проблеми в науці й практиці роботи вчителів; аналіз навчальних програм із української літератури для старших класів, шкільних підручників, фахових публікацій із метою відбору ефективних технологій, методів і прийомів формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури; *емпіричні*: анкетування вчителів української літератури за допомогою Googleform, бесіди з учителями й учнями, спостереження за навчально-виховним процесом, аналіз учнівських проєктів і творчих робіт, педагогічний (констатувальний, формувальний етапи) експеримент.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що уперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури; визначено критерії і рівні сформованості досліджуваного феномена; удосконалено методичний інструментарій для формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури.

Практичне значення отриманих результатів полягає у впровадженні в практику роботи вчителя науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури. Розроблена методика допоможе вчителям-словесникам у процесі вибору оптимальних форм, методів і прийомів для забезпечення ефективного навчально-виховного процесу на уроках української літератури в старших класах, сприятиме загальному підвищенню рівня літературної освіти.

Апробація результатів дослідження здійснена у форматі виголошення доповідей під час V Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня української писемности та мови «Українська мова як чинник національної державности» (18 листопада 2022 року); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Літературна творчість представників Ніжинської вищої школи: гуманітарний дискурс» (03 лютого 2023 року); Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Сучасна освіта: перспективи розвитку» (28 березня 2023 року).

Структура наукової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У вступі окреслено актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, указано, мету, завдання, об'єкт і предмет, наукову новизну і практичну значущість дослідження.

У першому розділі сформульовано теоретичні засади формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, а в другому визначено методичні основи формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників художнього твору на уроках української літератури. Список використаних джерел охоплює 82 позиції, із яких 2 іноземною мовою. У додатках представлено навчально-методичні матеріали, а також інформацію, що доповнює основний текст дослідження.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Формування інформаційно-цифрової компетентності здобувачів освіти як вимога сьогодення

Реалізація компетентнісного підходу в освіті має свою історію, а також особливості, пов'язані зі специфікою розвитку систем освіти в кожній країні. З 60-70-х років XX століття в США, з 70-80-х років XX століття в Західній Європі почали впроваджувати компетентнісну модель навчання, що розглядалася в контексті діяльнісного підходу в освіті, метою якого було підготувати фахівців, здатних успішно конкурувати на ринку праці, тобто таких, що володіють професійними компетенціями [7, с. 45].

Основним терміном компетентнісного підходу є поняття «компетентність», яке у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» окреслено як характеристику за значенням «компетентний», а значення прикметника «компетентний» (від лат. «competens» (competensis) – належний, відповідний) витлумачено так: 1) правосильний, що має повноваження; 2) який має достатні знання в якій-небудь галузі; з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований» [16, с. 1440].

В освітній галузі на сьогодні застосовується визначення, що набуло закріплення в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Концепції «Нова українська школа»: компетентність – це певна сукупність знань, умінь, навичок і ціннісних ставлень, що набуваються у процесі навчання й у своїй цілісності утворюють здатність особистості ідентифікувати проблеми й розв'язувати їх незалежно від контексту (ситуації) певного виду діяльності [60]. Саме в цьому значенні ми і

вживатимемо його під час дослідження особливостей формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури. у додатках подано визначення поняття «компетентність», запропоновані сучасними дослідниками (додаток А).

Зазначимо, що складовими компетентності є знання, уміння й навички (рис.1.1.): знання – це елементи інформації, пов’язані між собою і з зовнішнім світом (інформація, засвоєна людиною) [16]; уміння – це засвоєний людиною спосіб виконання дій, забезпечений певною сукупністю знань; здатність усвідомленого використання знань на практиці [37, с. 45]; навички – це автоматизовані компоненти свідомих дій людини, які виробляються в процесі їх виконання [37, с. 66]. Навичка виникає як свідомо автоматизована дія і потім функціонує як автоматизований спосіб її виконання. Науковці стверджують, що знання, уміння й навички є своєрідними засобами компетентності, на основі яких формується здатність особливості діяти самостійно й розв’язувати завдання, проблеми в навчальній і професійній діяльності [4, с. 56].

Рис. 1.1. Структура компетентності

Водночас варто зазначити, що компетентність не обмежується сформованістю знань, умінь і навичок, оскільки містить ще й комплекс мотивів, настанов, звичок. Тобто маємо підстави для висновку, що компетентність інтегрує в собі три елементи: когнітивний (знання); операційний (спосіб діяльності та готовність до здійснення цієї діяльності); ціннісно-світоглядний (наявність цінностей і переконань) (Рис. 1.1.). На відміну від знань, умінь і навичок, як зазначає Л. Базиль, компетентність передбачає взаємопов'язані якості особистості щодо певного спектру предметів, спрямування особистості (мотивацію, ціннісні орієнтири), гнучкість мислення, самостійність, вольові якості [4, с. 56].

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності здобувачів освіти, як предметні (формуються засобами одного навчального предмета), міжпредметні (виробляються під час вивчення кількох предметів) і ключові (формуються в процесі навчання й соціалізації і необхідні особистості для життєдіяльності загалом).

Інформаційно-цифрова компетентність є однією з ключових компетентностей Нової української школи [32] (Рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Ключові компетентності

Її розглядають як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства [28].

Аналіз наукових джерел і змісту державних документів дає підстави для висновку, що інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а одночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, оброблення, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Відповідно, для ефективного формування інформаційно-цифрової компетентності великого значення набуває інформаційна грамотність та медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, здобуття навичок безпеки в Інтернеті та кібербезпеки, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [8].

Д. Белшоу (D. Belshaw) у праці «The Essential elements of digital literacies» [82] виокремлює вісім ключових компонентів інформаційно-цифрової компетентності як основу ефективного функціонування людини в цифровому середовищі, а саме: культурний, когнітивний, конструктивний, комунікативний, критичний, громадянський, а також упевнене користування та креативність.

Зокрема культурний компонент передбачає дотримання нетикету (netiquette) – правил поведінки в мережі, культури інтернет-спілкування, розуміння особливих інтернет-артефактів (мемів, емодзі, анімованих gif-файлів); знання історії, мови, звичаїв та цінностей цифрового середовища, повагу до принципів конфіденційності та захисту інформації; усвідомлення різниці між особистим і професійним використанням цифрових засобів [82]. Когнітивний компонент, як зазначає Д. Белшоу, передбачає розуміння ключових понять комп'ютерної грамотності, володіння ІТ-навичками, обізнаність щодо спільних функцій (навігаційних меню, налаштувань, профілів), тегів, хештегів у цифрових засобах, що забезпечує можливість користування цифровими пристроями, програмними платформами та

інтерфейсами. Конструктивний компонент охоплює знання правил коректного використання контенту в процесі продукування будь-чого в цифровому середовищі, дотримання авторських прав і знання ліцензій. Комунікативний компонент передбачає знання можливостей спілкування в цифровому середовищі, розуміння понять «ідентичність», «довіра», «вплив». Компонент «Упевнене користування» вміщує сформоване відчуття себе частиною онлайнспільноти, розуміння й використання переваг онлайн-простору порівняно з офлайн-світом, а також здобуття освіти в цифровому середовищі. Креативність вказує на значущість творчості в цифровому просторі, опанування нових способів використання онлайн-інструментів та середовищ, створення нової інформації за допомогою цифрових технологій. Критичний компонент передбачає застосування аналітичних умінь і навичок оцінювання цифрового контенту, інструментів та програм. Громадянський компонент характеризує користувачів, які використовують цифрові середовища для самоорганізації, а також знають цифрові права та обов'язки, беруть участь у соціальних рухах в Інтернеті, готують себе та інших до участі у реальному суспільному житті [82].

Усвідомлюючи важливість цілеспрямованої роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності населення, 2016 року Кабінет Міністрів України презентував проєкт «Цифровий порядок денний України 2020» («Digital Agenda for Ukraine 2020»). Згодом, 17 січня 2018 року, було схвалено Концепцію та План дій розвитку цифрової економіки в Україні. Серед першочергових завдань, визначених урядом, – поширення цифрової освіти, тому в зазначених документах широко вживаються поняття «цифрова грамотність», «цифрова компетентність», «цифровий інтелект». Окрім того, у наведених програмах зацентовано на актуальності формування наскрізної (кросплатформової) цифрової компетентності, що передбачає опанування навчальних предметів через використання «цифрових» технологій. У 2021 році Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових

компетентностей до 2025 року, що підкреслює особливу важливість цієї теми [34].

У цьому контексті варто зазначити, що всі державні документи ґрунтуються на положеннях Європейської рамки цифрової компетентності (DigCompEdu) [24]. Це не тільки технічні навички, але й опис того, як цифрові технології можна використовувати для освіти та навчання. Документ описує 22 компетентності, що згруповані в шести сферах цифрової компетентності:

- професійне залучення – використовувати цифрові технології для спілкування, співпраці та професійного розвитку;
- цифрові ресурси – шукати, створювати та обмінюватися цифровими ресурсами;
- викладання й навчання – управляти та організовувати робочий і навчальний процес за допомогою цифрових технологій;
- оцінювання – використовувати цифрові технології та стратегії для оцінювання учнів;
- розширення можливостей учнів – використовувати цифрові технології для підвищення інклюзивності та активного залучення учнів до навчання;
- сприяння цифровій компетентності учнів – дати їм можливості використовувати цифрові технології для спілкування, створення контенту, розвитку та розв’язання проблем [24].

Перекладений та адаптований проєкт Рамки цифрової компетентності для громадян України було обговорено та удосконалено в експертному середовищі із залученням представників експертно-консультативного Комітету з цифрових технологій при МОН України, експертів мережі eSkills Програми EU4 Digital в Україні та експертів Комітету з питань цифрових навичок Української національної цифрової коаліції «Коаліції цифрової трансформації» [54].

У цьому контексті також наголосимо, що Рада Європи як міжнародна організація з підтримки прав людини та громадянина підтримує розвиток освіти з цифрового громадянства. Вона полягає в підтримці дітей та молоді в безпечній, ефективній, критичній та відповідальній участі у світі, наповненому соціальними медіа та цифровими технологіями, а також підготовкою для цього вчителів, і є пріоритетом для освітян у всьому світі. Цей напрям охоплює великий спектр компетентностей, характеристик та поведінки, що полягають у можливості використовувати переваги та можливості, які надає мережа Інтернет, водночас формуючи стійкість до потенційної шкоди. Рада Європи визначає цифрове громадянство як здатність позитивно, критично та грамотно брати участь у цифровому середовищі, спираючись на навички ефективного спілкування та творення, практикувати форми соціальної участі, які поважають права та гідність людини завдяки відповідальному використанню технологій. Розроблені Радою Європи «Компетентності для культури демократії» (Рада Європи, 2016) є відправною точкою до здійснення цифрового громадянства [4].

Важливо наголосити, що вчені подекуди розмежовують поняття інформаційної й цифрової грамотності, зокрема складові інформаційної компетентності учнів схематично представлено на зображенні (Рисунок 1.3.).

Рис. 1.3. Складові інформаційної компетентності

Складові цифрової компетентності, яку розглядають як комплексний феномен, що охоплює: комп'ютерну грамотність (computer literacy), що передбачає ефективне використання електронних пристроїв та програмного забезпечення; інформаційну грамотність (information literacy), що охоплює навички самостійного пошуку, аналізу, критичного осмислення інформаційних даних; компетентне користування соціальними медіа (socialmedia literacy); використання мережевих технологій (network literacy) із розумінням основ мережевої безпеки і стандартів нетикету. подано на схемі (Рисунок 1.4.).

О. Кочеткова зазначає, що структура цифрової компетентності містить чотири компоненти: знання; уміння та навички; мотивація; відповідальність. Вона наголошує, що кожен із компонентів може реалізовуватися в різних сферах діяльності в інтернеті. Відповідно, дослідниця виділяє чотири підвиди цифрової компетентності:

1) інформаційна та медіакомпетентність – знання, уміння, мотивація і відповідальність, пов'язані з пошуком, розумінням, організацією, архівуванням цифрової інформації і її критичним осмисленням, а також зі створенням інформаційних об'єктів із використанням цифрових ресурсів (текстових, образотворчих, аудіо та відео);

2) комунікативна компетентність – знання, уміння, мотивація і відповідальність, необхідні для різних форм комунікації (електронна пошта, чати, блоги, форуми, соціальні мережі тощо);

3) технічна компетентність — знання, уміння, мотивація і відповідальність, що дають змогу ефективно й безпечно використовувати технічні та програмні засоби для розв'язання різних завдань, зокрема використання комп'ютерних мереж, хмарних сервісів тощо;

4) споживча компетентність — знання, уміння, мотивація і відповідальність, що дають змогу вирішувати за допомогою цифрових пристроїв та інтернету різні повсякденні завдання, пов'язані з конкретними

життєвими ситуаціями, які передбачають задоволення різних потреб [35, с. 81]

Узагальнюючи результати аналізу державних документів та наукових досліджень, можемо констатувати, що інформаційно-цифрова компетентність передбачає:

впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні;

інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці;

розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Рис. 1.4. Складники цифрової компетентності

Водночас у науковому проєкті The European Digital Competence Framework for Citizens¹ (відомому також як DigComp) визначено такі складові інформаційно-комунікаційної компетентності: технологічна

компетентність, дослідницька компетентність, модельна компетентність, методологічна компетентність, алгоритмічна компетентність. Зокрема технологічна складова передбачає володіння сучасними засобами інформаційно-комунікаційних технологій для розв'язування поточних завдань в інформаційному суспільстві.

Алгоритмічна складова передбачає володіння базовими поняттями теорії алгоритмів, базовими алгоритмами і сучасними засобами конструювання алгоритмів; усвідомлення комп'ютера як універсального виконавця алгоритмів і як універсального засобу конструювання алгоритмів; опанування сучасними системами розробки програмного забезпечення, зокрема візуального, алгоритмічного. Модельна складова передбачає володіння базовими поняттями теорії моделей, поняттями комп'ютерного моделювання, усвідомлення комп'ютера як універсального засобу інформаційного моделювання; опанування професійними пакетами комп'ютерного моделювання для різних освітніх галузей та навчальних предметів. Дослідницька складова передбачає володіння засобами ІКТ та методами застосувань і наукових досліджень у різних галузях знань; усвідомлення комп'ютера як універсального технічного засобу автоматизації навчальних досліджень; опанування автоматизації навчальних досліджень загального призначення та за профілем навчання. Методологічна компетентність охоплює необмежені можливості і можливі обмеження застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій для розв'язування соціально й індивідуально значимих задач сьогодні й у майбутньому; усвідомлення комп'ютера як основи інтелектуального технологічного оточення; методологічні, технологічні, етичні обмеження застосувань інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, сформованість в учнів інформаційно-цифрової компетентності сприятиме відповідно підвищенню ефективності навчально-виховного процесу в закладах загальної середньої освіти, а також інтенсифікації

формування вмінь зі створення, пошуку, оброблення, обміну інформацією для навчання й приватного користування.

1.2. Досвід і сучасний стан формування інформаційно-цифрової компетенції учнів на уроках української літератури

Як уже зазначалося в попередньому підрозділі, інформаційно-цифрова компетентність є ключовою, а отже, формується засобами різних навчальних дисциплін, у контексті кожної із яких набуває певної специфіки. Узагальнюючи наукові дослідження, зазначимо, що розвиток інформаційно-цифрової компетентності передбачає збагачення знаннями й уміннями в галузі інформатики й інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток комунікативних, інтелектуальних здібностей; здійснення інтерактивного діалогу в єдиному інформаційному просторі.

О. Кочеткова наголошує, що розвиток сучасних засобів та інструментів навчання, що ґрунтується на процесі інформатизації освіти, відкриває нові методичні можливості засобів цифрового інтерактивного середовища, зокрема:

- візуалізація знань;
- доступ до значної кількості інформації, представленої в інтерактивній формі засобами мультимедіа контенту;
- індивідуалізація, диференціація навчання;
- відстеження процесу розвитку об'єкта, побудова схеми, послідовність виконання операцій (комп'ютерні презентації);
- моделювання об'єктів, процесів і явищ;
- створення і використання інформаційних баз даних;
- здійснення тренування і самопідготовки;
- посилення мотивації навчання (ігри, засоби мультимедіа);
- розвиток певного виду мислення (наприклад, наочно-образного);
- формування культури навчальної діяльності;

— вивільнення навчального часу [35].

Відповідно, для формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників учитель має дбати про формування сформувати міцні базові знання учнів у сфері інформаційних технологій; сформувати в учнів вміння швидкого пошуку необхідної інформації із застосуванням новітніх інформаційних технологій; розвинути в учнів уміння відфільтрувати з дібраної інформації лише актуальну та корисну; сформувати вміння опрацьовувати, обробляти, редагувати інформацію на основі застосування сучасних інформаційних технологій; сформувати вміння аналізувати інформацію, помічати закономірності та використовуючи їх, прогнозувати й робити висновки; сформувати вміння на основі аналізу попередньої інформації формувати власну точку зору; сформувати вміння генерувати власні оригінальні думки та ідеї; сформувати вміння реалізовувати на практиці на основі власних ідей нові схеми, розробки, технології, пристрої.

Отже, постає необхідність з'ясування особливостей діяльності вчителя-словесника та здобувачів освіти під час формування інформаційно-цифрової компетентності на уроках української літератури. Учитель має пропонувати завдання, для виконання яких необхідне звернення до альтернативних джерел інформації — додаткової літератури, комп'ютерних баз даних, інтернету тощо; він має стимулювати учнів до роботи з різними джерелами знань, передбачати завдання, пов'язані з аналізом таблиць, схем, діаграм, графіків тощо; він зобов'язаний заохочувати учнів до використання додаткової інформації під час навчальної діяльності на уроці та в процесі виконання домашніх завдань; учитель має надавати консультації щодо опрацювання матеріалів підручника, забезпечувати спільні обговорення, навчати складати плани, стискати і розгортати інформацію [62].

Окрім того, учитель української літератури задля формування інформаційно-цифрової компетентності має консультувати учнів стосовно тематики робіт та пошуку інформації, навчати учнів усвідомлено опрацьовувати інформацію, складаючи план, тези, конспект тощо, вчити їх

створювати пам'ятки, доповіді, власні презентації, а також залучати учнів до позакласної роботи зі свого предмета, участі в проєктній діяльності, стимулювати їх критично оцінювати інформацію.

Відповідно, учень у процесі навчальної діяльності на уроках української літератури з метою ефективного формування інформаційно-цифрової компетентності має вміти добувати інформацію з різних джерел, зокрема навчальної, довідкової, енциклопедичної, науково-популярної, художньої літератури, недрукованих засобів масової інформації, комп'ютерних баз даних, Інтернету тощо; створювати доповіді, буклети, комп'ютерні презентації. Він має вміти виділяти потрібне із масиву інформації, поєднувати інформацію з різних джерел, упорядковувати її і відповідно оформлювати, виносити результати своєї навчальної діяльності на обговорення, вміти аналізувати й відображати це в графіках, діаграмах, робити певні висновки, слідкувати за подіями в світі й орієнтуватися в процесах зміни суспільства; вміти використовувати нові інформаційні технології та швидко адаптуватися до їхніх змін; критично оцінювати інформацію.

Дослідники зазначають, що сучасними засобами формування інформаційно-цифрової компетентності учнів може бути різний контент (електронні курси, тренажери, засоби взаємодії вчителя та учня, системи дистанційного навчання тощо), який має відповідати сучасним характеристикам дидактичних засобів (наочність, мультимедійність, інтерактивність, індивідуалізація процесу навчання і моніторинг успішності, безперервна взаємодія, організація діяльності в фізичному просторі, кон-троль навчання) [28].

Науковці наголошують, що для ефективного формування інформаційно-цифрової компетентності важливою є інтерактивність, яку варто розглядати як принцип організації системи, за якого мета досягається шляхом інформаційного обміну між елементами цієї системи. Інтерактивне освітнє середовище передбачає організацію і розвиток інтерактивного

діалогу між усіма учасниками освітнього процесу. Відповідно, формування сучасного інтерактивного освітнього середовища має здійснюватися в умовах широкого впровадження і застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Таке навчальне середовище формується за допомогою сукупності традиційних та інноваційних засобів, воно надає можливості для забезпечення самостійної навчальної діяльності учнів, безпосереднього зворотного зв'язку, безперервного оновлення змісту навчальних матеріалів і швидшого доступу до них, реалізації індивідуальних траєкторій навчання і групової форми роботи, багаторівневої комунікації між усіма учасниками освітнього процесу [28, с. 15]. О. Кочеткова з цього приводу зазначає, що формування інформаційно-цифрової компетентності можна здійснювати через поєднання застосування цифрових інструментів та інтерактивного навчання [35].

Формування інформаційно-цифрової компетентності на уроці української літератури робить його інноваційним із різних причин: використання сучасних технічних засобів для навчання та інструментів нетворкінгу; засвоєння інформації унаслідок її критичного осмислення; пошук нестандартних рішень для звичайних проблем; формування вміння якісно презентувати результати роботи та свої ідеї на загал; зв'язок із сучасним життям у інформаційному суспільстві.

О. Райта зазначає, що інформаційно-цифрова компетентність на уроках української літератури передбачає [62]:

- удосконалення вмінь використовувати додаткову літературу;
- проведення інформаційних диктантів;
- вироблення вмінь складати схеми та читати їх;
- стимулювання критичного ставлення до повідомлень засобів масової інформації;
- виховання загальної інформаційної культури;
- навчити учнів працювати з підручником, словниками, інформаційними джерелами;

- співпрацювати зі шкільною бібліотекою;
- заохочувати учнів до роботи з комп'ютером [62].

Вона наголошує, що саме ці чинники впливають на процес розвитку творчого потенціалу учнів, тобто можна дійти висновку, що інформаційно-цифрова компетентність допомагає розвинути в учнів творчі здібності; уміння читати й розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати свою позицію; виявляти ініціативу; творити; уміння розв'язувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; уміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність співпрацювати в команді.

Відповідно, на уроках української літератури засобами формування інформаційно-цифрової компетентності учнів можуть бути:

- бібліотеки електронної наочності й бази даних;
- методичні матеріали на електронних носіях (розробки уроків, методичні рекомендації з навчання літератури, тести);
- інтернет-ресурси;
- комбіновані електронні засоби навчання (збірки творів);
- навчально-методичні програмні засоби для супроводу уроків української літератури (демонстраційні матеріали, презентації, проєкти, комп'ютерні розробки уроків тощо), створені для конкретного уроку.

Отже, формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури детерміноване вимогами державних документів, а також технологізацією і комп'ютеризацією усіх сфер сучасного життя. Це сприятиме підвищенню учнівського інтересу до навчальної дисципліни, активізації розумової активності старшокласників, а також реалізації принципів індивідуалізації та диференціації навчання.

Висновки до першого розділу

У процесі дослідження з'ясовано, що згідно з державними документами, що визначають особливості шкільної літературної освіти, інформаційно-цифрова компетентність є однією з десяти ключових компетентностей Нової української школи, що формується засобами всіх навчальних дисциплін.

Визначено, що інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, оброблення, обміну інформацією під час навчання, професійної діяльності, у публічному просторі та приватному спілкуванні.

Констатовано, що для ефективного формування інформаційно-цифрової компетентності в старшокласників великого значення набуває інформаційна грамотність та медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, здобуття навичок безпечної поведінки в Інтернеті та кібербезпеки, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Обґрунтовано, що формування інформаційно-цифрової компетентності на уроці української літератури в старших класах сприятиме увиразненню інноваційності цієї навчальної дисципліни, адже передбачатиме використання сучасних технічних засобів для навчання та інструментів нетворкінгу; засвоєння інформації унаслідок її критичного осмислення; пошук нестандартних рішень для розв'язання навчальних завдань; формування вміння якісно презентувати результати власної навчальної діяльності та свої ідеї; зв'язок із сучасним життям у інформаційному суспільстві.

Констатовано, що необхідність формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників задекларована в державних документах, що визначають зміст шкільної освіти, а також пов'язане з технологізацією і

комп'ютеризацією усіх сфер сучасного життя. Вона сприятиме підвищенню учнівського інтересу до української літератури, активізації їхньої розумової активності, реалізації принципів індивідуалізації та диференціації навчання, а також формуванню навичок ефективної й безпечної роботи в інтернет-мережі.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

2.1. Хід експериментально-дослідної роботи

Ефективність та об'єктивність дослідження особливостей формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури забезпечувалася послідовністю реалізації окремих етапів експериментально-дослідної роботи, виконанням визначених педагогічних умов і застосуванням ефективних засобів, методів, прийомів і технологій навчання для формування досліджуваного феномену.

Експериментально-дослідницька робота містила такі взаємопов'язані етапи:

- перший (перше півріччя 2022-23 н.р.) – аналіз педагогічної й методичної наукової літератури з проблеми дослідження, ознайомлення з педагогічним досвідом учителів-словесників шляхом спостереження, анкетування й інтерв'ювання, розроблення анкет і завдань для констатувального етапу педагогічного експерименту, розроблення методики для формувального етапу педагогічного експерименту;

- другий етап (друге півріччя 2022-23 н.р.) – організація і проведення формувального етапу педагогічного експерименту;

- третій етап (червень – жовтень 2023 року) – підбиття підсумків експериментально-дослідної роботи, опрацювання результатів формувального етапу педагогічного експерименту, внесення змін до розробленої методики, формулювання висновків.

Експериментально-дослідна робота з формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури

передбачала реалізацію низки педагогічних умов. Перш ніж окреслити визначені нами педагогічні умови, зазначимо, що в процесі дослідження спираємося на визначення, запропоноване О. Пехотою, А. Кіктенко, О. Любарською, що педагогічні умови – це система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які об’єктивно склалися чи суб’єктивно створені, необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети [57]. В. Артемов, узагальнюючи результати наукових досліджень, визначає низку властивостей педагогічних умов, зокрема: практична, нормативна спрямованість на організацію педагогічної діяльності; спрямованість на підвищення ефективності педагогічної діяльності; несуперечливість із педагогічними закономірностями, принципами та правилами; поєднання емпіричних і теоретичних процедур наукового дослідження; відповідність вимогам наукової новизни; імовірнісний характер забезпечення результату педагогічної діяльності; локальний характер застосування (в структурі педагогічного знання найбільш широкий характер мають закономірності та принципи, вузький характер – педагогічні правила, ще більш вузький – педагогічні умови) [3, с. 221].

Отже, у процесі розроблення методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури було визначено такі педагогічні умови:

- високий рівень мотивації вчителя української літератури до застосування онлайн-сервісів, мобільних додатків і застосунків у професійній діяльності, готовність до постійного саморозвитку в цій галузі;
- доцільне й обгрунтоване використання онлайн-інструментів у межах шкільного курсу української літератури (під час пояснення нового матеріалу, перевірки домашнього завдання, діагностування знань учнів, позакласної роботи з предмета);
- оптимальне поєднання онлайн-сервісів і за стосунків із традиційними методами і прийомами навчання на уроках української літератури;

- активне залучення учнів до роботи з онлайн-сервісами, мобільними додатками і застосунками під час навчальної діяльності.

Ефективність розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури доводилася на основі визначених критеріїв і рівнів сформованості досліджуваного феномену. У цьому контексті нам імпонує визначення, запропоноване в науковому виданні за загальною редакцією Ничкало Н. Г.: критерій – це ознака, на підставі якої оцінюється певне явище, дія, ідея, тобто це оцінка, взята за основу класифікації» [51]. Сисоєва С. О. зазначає, що критерії – це певні ознаки, на основі яких оцінюється досліджуваний об'єкт, явище, що визначають реальний стан, рівень сформованості об'єкта [66]. У процесі дослідження особливостей формування інформаційно-цифрової компетентності здобувачів освіти на уроці української літератури ми використовуватимемо таке визначення: «критерій – це найбільш узагальнене поняття, яке об'єднує низку конкретних емпіричних показників сформованості досліджуваного феномену, а показник – це індикатор, що відображає особливі якісні аспекти їх вивчення; у критеріях втілюються базові закономірності сформованості зазначеної готовності» [41]. Отже, критерії визначаються через сукупність показників, кількість яких є обмеженою.

Відповідно на основі аналізу теоретичних аспектів порушеної проблеми можемо визначити критерії сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників. Для цього звернемося до шкільної програми з української літератури [71], у якій зазначено, що інформаційно-цифрова компетентність передбачає сформованість таких умінь: діяти за алгоритмом; працювати в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації; розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; грамотно й безпечно спілкуватися в мережі Інтернет. Визначено також такий аспект, як ставлення: прагнення дотримуватися етичних норм у

віртуальному інформаційному просторі; задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі; критичне ставлення до медійної інформації.

Беремо до уваги також і положення шкільної програми із зарубіжної літератури, вони в цілому збігаються з вище зазначеними, проте тут також виокремлено навчальні ресурси, що сприятимуть ефективному формуванню інформаційно-цифрової грамотності, зокрема: дописи в соціальних мережах і коментарі до них; інструментальні тексти (алгоритми, інструкції тощо); складання плану; аналіз медіатекстів (виявлення маніпулятивних технологій).

Вважаємо, що вміння і ставлення, зафіксовані в шкільній програмі з української літератури можна розглядати як базу для визначення критеріїв, на основі яких можна виділити рівні сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників – початковий, середній, достатній, високий. Схарактеризуємо їх більш детально. Для початкового рівня сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників характерні такі показники: низька здатність діяти за алгоритмом на уроках української літератури; недостатньо сформовані навички працювати в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації з української літератури; низький рівень здатності розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; недостатньо сформована культура спілкуватися в мережі Інтернет.

Для середнього рівня сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників характерні такі показники: здатність діяти за алгоритмом на уроках української літератури сформована на базовому рівні; відчувають суттєві труднощі під час роботи в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації з української літератури; середній рівень здатності розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; демонструє базові навички культури спілкування в мережі Інтернет.

Учням із достатнім рівнем сформованості інформаційно-цифрової компетентності притаманні такі показники: здатність діяти за алгоритмом на

уроках української літератури сформована на досить високому рівні; здатний працювати в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації з української літератури; демонструє вищий від середнього рівень здатності розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; демонструє достатні навички культури спілкування в мережі Інтернет.

Для учнів із високим рівнем сформованості інформаційно-цифрової компетентності характерні такі показники: здатність діяти за алгоритмом на уроках української літератури сформована на дуже високому рівні; здатний ефективно працювати в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації з української літератури; демонструє високий рівень здатності розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; демонструє високий рівень культури спілкування в мережі Інтернет. .

Отже, для перевірки ефективності розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури визначено педагогічні умови, описано критерії й рівні досліджуваного феномену, що дає змогу діагностувати рівень його сформованості в учнів, а також перевірити ефективність розробленої й упровадженої методики.

2.2. Діагностування стану сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури

Відповідно до розробленого плану експериментально-дослідницької роботи було передбачене спостереження за навчальним процесом на уроках української літератури, спілкування з учителями-предметниками та учнями, а також анонімне анкетування учителів за допомогою Googleform (додаток Б). Участь в анкетуванні взяло 12 учителів-словесників закладів загальної середньої освіти м. Чернігова і Чернігівської області.

У контексті першого запитання анкети ми прагнули з'ясувати, чи задоволені вчителі-словесники рівням власних знань щодо упровадження

компетентнісного підходу в межах шкільного курсу української літератури. аналіз відповідей засвідчив, що 40% оцінюють свої знання досить високо, ще 35% постійно працюють над їх поповненням, 25 % зізнаються, що мають досить поверхові знання, тобто відчувають необхідність у їх поглибленні.

Друге запитання анкети було спрямоване на визначення рівня сформованості в учителів української літератури вмінь і навичок щодо упровадження компетентнісного підходу в межах шкільного курсу української літератури. Результати анкетування засвідчили, що приблизно половина респондентів (49,5%) вважає, що володіє високим рівнем сформованості професійних вмінь і навичок упровадження компетентнісного підходу на уроках української літератури, ще 25% зазначили, що постійно займаються саморозвитком в цій сфері. Під час інтерв'ювання вони зазначали, що беруть участь у воркшопах і тренінгах з цього питання. 25% проанкетованих вважають, що рівень їхніх умінь і навичок недостатньо високий.

Аналіз відповідей на третє запитання анкети «Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що інформаційно-цифрова компетентність – це одна з базових компетентностей людини XXI століття» засвідчив, що 65% респондентів погоджується з цим твердженням, адже XX століття – це епоха інформаційних технологій, водночас були дещо суперечливі думки, зокрема 20% вважають, що не варто на цьому занадто акцентувати, адже життя сучасної молоді й так занадто пов'язане з віртуальним простором; 15% вважають, що є більш важливі компетентності.

У контексті четвертого запитання анкети ми прагнули з'ясувати, чи працюють учителі української літератури цілеспрямовано над формуванням інформаційно-цифрової компетентності учнів на уроках української літератури. понад 50% зазначили, що так, адже вони усвідомлюють її важливість і прагнуть виконувати вимоги шкільної програми, ще 25% зазначили, що так, але принагідно, коли є можливості, не ставлячи це в пріоритет; 25% вказали у своїх анкетах, що цілеспрямовано не звертаються

до цього питання, адже інформаційно-цифрова компетентність як ключова формується ситуативно.

У межах п'ятого запитання було заплановано з'ясувати їхню думку, чи доцільно використовувати онлайн-сервіси, мобільні додатки і застосунки на уроках української літератури. 73% респондентів вважають, що так, обов'язково потрібно, адже це відображає основні тенденції суспільного розвитку, вимоги державних документів, що визначають зміст шкільної літературної світи на сучасному етапі, особливості сприймання навчального матеріалу сучасними підлітками; 8,5% проанкетованих не визначилися із відповіддю, а 8,5% авторів анкет вказали, що необхідно дотримуватися балансу між онлайн-засобами й застосунками і традиційними видами навчальної діяльності.

У контексті шостого запитання анкети ми прагнули виявити, які саме онлайн-застосунки, додатки, програми учителів-словесників застосовують здебільшого на уроках української літератури. Оскільки в цьому запитанні вони могли обрати не один, а декілька варіантів відповіді, то переважна більшість вказувала онлайн-тести для контролю рівня навчальних досягнень; генератори для складання мемів, інфографіки тощо; онлайн-платформи Zoom, Googlemeet.

Отже, аналіз анкет учителів-словесників дав змогу дійти висновку, що вони загалом досить повно усвідомлюють доцільність формування інформаційно-цифрової компетентності на уроках української літератури в контексті тенденцій реформування шкільної літературної освіти, з урахуванням особливостей сприйняття сучасними учнями навчального матеріалу.

Окрім того, під час констатувального етапу педагогічного експерименту було проведено тестування учнів 10 класу Корюківського ліцею №1 (експериментальна група – 28 учнів, контрольна група – 29 учнів) за допомогою сервісу Googleform для визначення сформованості в них інформаційно-цифрової компетентності.

Кількісні та якісні показники, отримані в межах констатувального етапу педагогічного експерименту представлено й схарактеризовано в підрозділі 2.4., де їх подано в зіставленні з даними формувального етапу педагогічного експерименту. Зокрема в учнів експериментальної групи зафіксовано такі показники: низький рівень сформованості інформаційно-цифрової компетентності – 14,3%, середній і достатній – по 39,3%, високий – 7,1%. В учнів контрольної групи отримано такі дані: до низького рівня сформованості інформаційно-цифрової компетентності віднесено 13,8%, до середнього – 41,4%, до достатнього – 34,5%, до високого – 10,3%.

Отже, маємо підстави для висновку, що на констатувальному етапі педагогічного експерименту суттєвих розбіжностей між учнями контрольної й експериментальної груп не виявлено. Це був один із чинників, що мали забезпечити вірогідність і об'єктивність проведеного дослідження з проблеми формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури.

У процесі діагностування стану проблеми формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури констатовано, що вчителі усвідомлюють актуальність порушеного питання, визнають необхідність постійного саморозвитку в цьому напрямі. Констатувальний етап педагогічного експерименту з учнями 10 класу підтвердив необхідність цілеспрямованої роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності, а також відсутність кардинальних розбіжностей між даними учнів експериментальної і контрольної груп.

2.3. Методика формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури

2.3.1. Методи формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури

Наголосимо, що для підвищення ефективності роботи й уникнення дублювань було узгоджено план дій з учителем навчальної дисципліни «Інформатика». З'ясовано, що в контексті цього навчального предмета старшокласники мали опанувати такий матеріал: основні цифрові освітні ресурси, придатні для використання в навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти; правила створення й використання навчальних презентацій; особливості створення графічних ілюстрацій для наочних і дидактичних матеріалів, які використовуються в педагогічній діяльності на основі растрової графіки, зокрема коригування й оптимізація растрових зображень для подальшого використання в презентаціях і Webсторінках; правила використання базових сервісів та Інтернет-технологій у навчальному процесі, зокрема механізми пошуку й зберігання необхідної освітньої інформації в інтернет-мережі; ознайомлення з інформацією про призначення, структуру, інструменти навігації й дизайну сайту для підтримки навчальної діяльності, про структуру web-сторінки, оволодіння прийомами представлення навчальної інформації на сайті; пошук і впорядкування анотованої добірки Інтернет-посилань інформаційно-освітніх ресурсів для власної професійної діяльності; розроблення тестових завдань для комп'ютерного тестування й оформлення їх в автоматизованій системі тестування; особливості роботи на платформі Google (створення моделі власної хмари Google, механізми збереження, створення, збору та оброблення даних для узагальнення, робота з Google-інструментами, а саме: диском, документами, презентаціями, таблицями та формами; ефективно планування та дієва комунікація засобами Google інструментів, а саме: календаря, Google Keep, соціальної мережі Google +) [39].

Окрім того, для формування теоретичного підґрунтя для розвитку інформаційно-цифрової компетентності передбачено залучення

старшокласників до проходження онлайн-курсів із цифрової грамотності. Нагадаємо, що з 21 січня 2020 року почала діяти Національна освітня платформа з цифрової грамотності «Дія: Цифрова освіта», у межах якої одразу було запущено три безкоштовні освітні онлайн-курси: базовий із цифрової грамотності, цифрова грамотність для вчителів і курс для батьків «Онлайн-безпека для дітей».

Оскільки обсяг магістерського дослідження не дає змогу проаналізувати весь методичний інструментарій, який доцільно використовувати на уроках української літератури для формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників, то розглянемо лише окремі методи, прийоми й засоби, які засвідчили свою ефективність. Передусім наголосимо, що в процесі розроблення методики формування інформаційно-цифрової компетентності на уроках української літератури ми прагнули оптимально поєднати інноваційні методи з традиційними, з-поміж яких бесіда, виразне читання, коментоване читання, усне малювання, складання схем і таблиць тощо.

Ефективним, на нашу думку, є метод проєктів, який упроваджувався в навчальних закладах України у II половині 1920-х — на початку 1930-х рр. З відновленням незалежності України на початку 1990 років цей метод повертається в українську школу й активно використовується сучасними вчителями. Загалом метод проєктів виник наприкінці XIX ст. у США, а його творцями стали американський філософ і педагог Джон Дьюї (John Dewey; 1859–1952) і його послідовник Вільям Кілпатрик (William Kilpatrick; 1871–1965).

На сьогодні науковці розглядають метод проєктів як спосіб досягнення дидактичної мети за допомогою детального розроблення проблеми, яка має завершитись практичним результатом. Головна ідея цього методу полягає в тому, що учень виконує навчальне завдання, яку обирає самостійно; його діяльність може не обмежуватись тільки навчальним предметом; вона має практичне застосування та практичний результат. Як зазначають дослідники,

застосування методу проєктів допомагає розв'язати проблему мотивації, створити позитивний настрій для вивчення української літератури та умови для розкриття потенційних можливостей кожного учня [27].

Для правильної організації та ефективного застосування методу проєктів варто розрізняти його види. Вважаємо доцільною та найбільш повною класифікацію, запропоновану Л. Коллінгс [31], що ґрунтується на кількох критеріях:

1. За методом, який домінує в проєкті: дослідні, творчі, пригодницькі, ігрові, інформаційні, практико орієнтовані.
2. За характером координування проєкту: з явною координацією, з прихованою координацією.
3. За характером контактів: внутрішні (регіональні), міжнародні.
4. За кількістю учасників: особистісні (індивідуальні), парні, групові.
5. За тривалістю проведення: короткострокові, середньої тривалості, довгострокові [31].

Ханс Юрген Крумм [83] виділяє 5 ознак навчальних проєктів:

1. Конкретна мета, яка дає змогу відкривати щось нове й застосовувати здобуті знання в нових ситуаціях.
2. Спільне планування та проведення проєкту вчителем та учнями, під час чого здобувачі освіти намагаються виконати поставлені завдання за допомогою наявних знань. Учитель стає радником, який забезпечує учнів матеріалами й засобами, що можуть бути використані під час розв'язання завдання.
3. Залучення «зовнішнього світу» до заняття або розповсюдження заняття на «зовнішній світ», тобто можемо це тлумачити як зв'язок із практикою і повсякденним життям.
4. Самостійні дослідження та дії учнів за допомогою усіх доступних допоміжних засобів, наприклад, тексту літературного твору, підручника, словника, комп'ютера, Інтернету, мікрофона та камери.

5. Презентабельний результат, який можна продемонструвати поза аудиторією у вигляді постера, газети, кореспонденції, виступу та який може сприяти подальшим діям, наприклад, виникненню дискусії із певної теми або написанню твору. При цьому відбувається удосконалення навчального проєкту.

Результатом проєкту з української літератури можуть бути твори різних літературних жанрів: казка, оповідання, вірш, стаття, сценарій, альманах, виставка, фольклорне свято, альбом, газета, екскурсія тощо.

Під час роботи над проєктами з української літератури учні можуть працювати індивідуально, у парах та в групах. Найбільш поширеною є робота в групах, що дає змогу розподілити діяльність учнів залежно від їхніх здібностей та рівня володіння матеріалом. Наголосимо, що, працюючи в групах, учні мають усвідомлювати такі правила та принципи:

- у команді немає лідера, усі члени команди рівноправні;
- команди не змагаються, кожна із них виконує власний проєкт;
- усі члени команди мають отримувати задоволення від роботи, тому що вони разом виконують спільне завдання;
- усі вони мають докладати максимум зусиль для отримання спільного результату, адже від цього залежить успіх команди в цілому, якість отриманого продукту;
- усі члени команди відповідальні за кінцевий результат [74].

Учитель-словесник має передбачити, що групи учнів варто формувати з урахуванням психологічної сумісності, але водночас у кожній групі мають бути учні з різним рівнем підготовки. Група має обрати одне завдання, але під час його виконання відбувається розподілення ролей.

Важливо, що кожен учень отримує власне завдання в межах проєкту. Під час роботи над проєктом учні вчаться працювати «у команді», ставитись відповідально до виконання свого завдання, оцінювати результати своєї роботи та роботи інших учасників команди. У цьому контексті варто зазначити, що змінюється і роль учителя. На думку О. Кліманова, він стає

консультантом, помічником, спостерігачем, джерелом інформації та координатором залежно від етапу роботи над проєктом. Головне завдання вчителя полягає не в наданні конкретних знань, а в навчанні способів здобуття цих знань [27].

Зазначимо, що виконання проєкту з української літератури орієнтує старшокласників і на пошукову, і на творчу діяльність. Такий проєкт може передбачати дослідження певної історико-літературної чи теоретико-літературної проблеми, окремого етапу життєвого і творчого шляху митця, аналіз літературної збірки чи окремого твору, а також міжпредметні проєкти, що полягають в зіставленні літературного й кінематографічного твору, наприклад. Проєкт може також містити визначення теоретичних понять, схеми, таблиці, творчі завдання, ребуси, кросворди, акровірші тощо.

Зазначимо, що літературний проєкт, спрямований на збір інформації про будь-який об'єкт чи історико-літературне явище, має таку структуру:

- формулювання мети;
- робота з різноманітними джерелами інформації;
- оброблення знайдених матеріалів;
- оформлення результату;
- його презентація [74].

Визначальним є етап підготовки. Обравши тему, учитель має обговорити з учнями ідею, план та терміни виконання. Проблеми мають висувати самі учні, проте вчитель має попередньо вивчити питання, щоб мати змогу скеровувати учнів. Доцільним на цьому етапі є метод «мозкового штурму» з подальшим колективним обговоренням.

Після формування груп і розподілу обов'язків обговорюються можливі методи дослідження пошукової інформації, способи оформлення кінцевих результатів (мультимедійна презентація, захист, творчі роботи, інфографіка, карта знань, буктрейлер тощо). Для полегшення роботи учитель може розробити і пропонувати учням пам'ятки, у яких зазначає етапи виконання роботи, форму звітності.

Важливо, щоб під час самостійної роботи над навчальним проєктом учитель української літератури не придушував ініціативу дітей, створював ситуацію успіху. Учитель-словесник має призначати й проводити консультації, переглядати чернетки, надавати рекомендації. Увесь опрацьований, оформлений матеріал учні представляють під час захисту проєктів.

Дослідники [1; 20; 23] виділяють такі *етапи* роботи над навчальним проєктом:

- 1) Постановка цілей: учні визначають проблему й обговорюють завдання. Учитель української літератури пояснює мету проєкту та мотивує учнів на його виконання.
- 2) Планування роботи: учні формують завдання, розподіляють обов'язки, уточнюють інформацію, обирають та обґрунтовують процедуру виконання та захтєсу проєкту, учитель української літератури допомагає та спостерігає.
- 3) Етап прийняття рішень: учні працюють з інформацією та роблять висновки, учитель-словесник спостерігає та консультує.
- 4) Виконання проєкту з української літератури: учні працюють над оформленням навчального проєкту, учитель спостерігає й консультує.
- 5) Оцінка результатів: учні беруть участь у колективному аналізі та оцінюванні проєкту, а вчитель української літератури спостерігає за ними та консультує.
- 6) Захист навчального проєкту.

Під час цього етапу учні захищають виконаний проєкт та оцінюють результати роботи однокласників. Учитель бере участь в оцінюванні результатів роботи [27].

Одним із найважливіших етапів роботи є презентація та захист проєкту, під час якого учні демонструють рівень знань із теорії та історії літератури, вміння аналізувати літературні твори різних родів і жанрів тощо.

Метод проєктів допомагає під час вивчення тем великого обсягу, тому що інформації за такими темами дуже багато, а часу на її опрацювання мало.

У такому випадку на уроках необхідно визначити найбільш цікаві теми, розподілити їх між групами учнів. Учні із задоволенням виконують проекти у формі мультимедійних презентацій, буктрейлерів, візитних карток, презентацій на комп'ютері, ілюстрованих збірок, музейних мап, пам'ятних календарів тощо. Якщо тема проектів цікава й актуальна для учнів, вони із задоволенням беруть участь у їх виконанні та пишаються своїми результатами й досягненнями.

Подаємо приклади використання проектних завдань на уроках української літератури в старших класах:

- порівняльно-зіставна характеристика соціально-побутової повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» та серіалу «Спіймати Кайдаша»: спільне та відмінне. Кінцевий продукт – презентація;
- дослідження внутрішнього світу героїв роману Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні»). Учні аналізують вчинки героїв і пояснюють їх з використанням джерел з психології: підручників, статей. Кінцевий продукт - мультимедійна презентація;
- сцена з вистави «Сучасний Мартин Боруля». Учні обирають сцену з комедії Івана Карпенка-Карого, яка, на їхню думку, могла б трапитися в сучасній Україні, пишуть сценарій і розігрують його за ролями. Кінцевий продукт – інсценізація;
- звукові образи в новелі «Intermezzo» Михайла Коцюбинського. Учні виписують звукові образи й цитати з твору, а потім шукають добірку звуків, що передають цитати. Кінцевий продукт – мультимедійна презентація;
- роль Ольги Кобилянської у феміністичному русі початку ХХ ст.: учні мають ознайомитися з феміністичними ідеями тієї доби і з інформацією щодо феміністичного руху. Кінцевий продукт – доповідь із презентацією;
- проблема еміграції: що потрібно змінити, аби вона припинилася? (за мотивами новели Василя Стефаника «Камінний хрест»). Учні мають використовувати дані статистики, визначають загальні причини та наслідки

- еміграції, порівнюють становище цієї проблеми в історичному зрізі на початку XX ст. і на сьогодні. Кінцевий продукт – доповідь і презентація;
- постать Сергія Параджанова в українській культурі: учні переглядають фільм Сергія Параджанова «Тіні забутих предків», фільм «Параджанов», шукають інформацію про режисера, про історію створення фільму за мотивами повісті М. Коцюбинського. Кінцевий продукт – доповідь і презентація;
 - створення словника діалектизмів на основі повісті «Тіні забутих предків». Кінцевий продукт – словник;
 - створення реклами відпочинку на Кононівських полях (за мотивами новели Михайла Коцюбинського «Intermezzo»). Кінцевий продукт – заочна екскурсія/ презентація/ ілюстрації/ відео;
 - феномен «Розстріляне відродження»: учні шукають інформацію і обирають самостійно, у якому вигляді презентуватимуть свої знання. Кінцевий продукт – презентація/ вибірка літературних творів/ вірш;
 - автобіографічність роману «Майстер корабля» Юрія Яновського. Кінцевий продукт – презентація/ доповідь;
 - словник авторських неологізмів Павла Тичини за збіркою «Сонячні кларнети»). Кінцевий продукт – словник;
 - Особистість Василя Стуса. Учні готують інформацію про життя поета, переглядають фільм «Заборонений» і презентують своє бачення творчої особистості Василя Стуса. Кінцевий продукт – презентація/інфографіка;
 - карта втечі Григорія Многогрішного (за романом «Тигролови» Івана Багряного). Учні готують карту, на якій підписують місця, де відбувалися основні події твору, позначають на карті маршрут Григорія Многогрішного та майора НКВС Медвина. Кінцевий продукт – карта;
 - українська поезія, покладена на музику: учні готують вибірку пісень українських виконавців із текстами поетів. Кінцевий продукт - відео / презентація;

- творче тлумачення поезії: учні мають підібрати музику, яка найкраще відповідає конкретним віршам, намалювати образи, які виникають під час читання поезій, покласти якийсь вірш на музику, створити власну поезію. Кінцевий продукт – презентація з доповіддю / малюнки / пісня / авторська поезія;
- підбір і впорядкування ілюстрацій до твору: учні займаються пошуком усіх ілюстрацій, знаходять відповідні сцени у творі, добирають цитати, називають ілюстраторів. Кінцевий продукт – підбірка ілюстрацій із доповіддю;
- створення мемів до прочитаних творів. Кінцевий продукт – презентація з мемами;
- створення реклами: учні підбирають продукти, які можна прорекламувати за допомогою сюжетів літературних творів. Кінцевий продукт – відео / презентація / малюнок;
- екранізації програмних творів з української літератури. Кінцевий продукт – презентація / уривки з кінофільмів.

У процесі дослідно-експериментальної роботи застосовано лише деякі з поданих проєктів, зокрема підготовка підбірки ілюстрацій, створення мемів до прочитаних творів, підбір творів суміжних мистецтв до літературних текстів українських митців тощо. Вони безпосередньо були спрямовані на формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників, адже передбачали пошук необхідного матеріалу в різних джерелах, його упорядкування, оформлення й презентацію результатів навчальної діяльності.

Отже, маємо підстави для висновку, що метод навчальних проєктів є досить ефективним для формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, а відповідно, заслуговує на широке впровадження в навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти. Водночас для ефективного формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури

доцільно його поєднувати з іншими методами, наприклад, бесідою, складанням плану, переказом, виразним і коментованим читанням твору тощо.

2.3.2. Онлайн-застосунки й додатки як засоби формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури

Онлайн-сервіси, програми, додатки й застосунки сприяють ефективному формуванню інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, адже дають їм змогу ефективно виконувати навчальні завдання, а вчителю-словеснику подавати навчальну інформацію й здійснювати діагностування рівня сформованості знань, умінь і навичок, особливо в умовах дистанційного чи змішаного навчання.

У Наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» вказано, що це «дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [59].

В. Биков вважає, що дистанційна освіта – взаємодія на відстані викладача та студента, яка має всі властиві навчальному процесу компоненти (мету, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) і реалізується специфічними засобами Інтернет-технологій або іншими засобами, що передбачають інтерактивність [6]. Відповідно, організація дистанційного (чи змішаного) навчання передбачає послідовне, цілеспрямоване створення засобами комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій таких

умов навчання, що забезпечать ефективність суб'єкт-суб'єктних відносин у форматі опосередкованого спілкування.

З-поміж характерних ознак дистанційного навчання варто згадати такі: інтерактивне спілкування суб'єктів освітнього процесу, наявність синхронних або асинхронних засобів комунікації та спеціальних педагогічних технологій, широке застосування освітніх Інтернет-ресурсів, орієнтація на самостійну навчальну діяльність студентів, особлива організація електронного навчального матеріалу, його модульність, оперативність оновлення навчально-методичного забезпечення.

Важливо, що в контексті дистанційного (змішаного) навчання змінюються функції вчителя-словесника, який має організовувати освітній процес на основі принципів фасилітації, тобто він постає як організатор або консультант-наставник, який надає методичну та організаційну допомогу здобувачам освіти.

На сьогодні існує чимало інтернет-застосунків і додатків, які можна застосовувати в межах шкільного курсу української літератури. Для дослідно-експериментальної роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників ми здійснювали відбір онлайн-інструментів на основі таких критеріїв:

- у них поєднано кілька функцій, які придатні для використання з навчальною метою: деякі онлайн-сервіси зосереджені лише на одному аспекті командної співпраці, тому доцільно шукати інструмент, який має кілька функцій і дає змогу використовувати його різними способами;
- зручність використання: інтерфейс застосунку має бути інтуїтивно зрозумілим для учнів, а навігація – простою;
- конфіденційність, що передбачає можливість роботи над мініпроектами й приватне спілкування здобувачів освіти.

Визначимо особливості застосування деяких онлайн-застосунків і додатків для формування інформаційно-цифрової компетентності учнів на уроках української літератури. Для безпосереднього спілкування в режимі

онлайн можна послуговуватися сервісами Zoom чи GoogleMeet. У межах експериментально-дослідної роботи ми надавали перевагу першому із них. Зазначимо, що Zoom – це сервіс для організації онлайн-конференцій та відеозв'язку, що дає змогу залучати до роботи різну кількість користувачів і спікерів. Це дає можливість організовувати спільні чати (як загальні, так і приватні) для переписки й обміну матеріалами; проводити онлайн-конференції з відеозв'язком високої якості і запрошувати до 100 учасників; записувати як власні звернення, так і спільні розмови; під час уроку можна демонструвати матеріали з робочого столу комп'ютера, смартфона чи планшета; конференції можна планувати і заздалегідь запрошувати учасників; можливість використання онлайн-дошки, з якою можуть безпосередньо працювати і вчитель, і учні; зняте обмеження щодо тривалості відеоконференції на 40 хвилин, відсутність обмеження в кількості проведених заходів упродовж дня [17]. Перевагою такого сервісу є також те, що він однаково добре працює як на ПК, так і на смартфоні чи планшеті. Достатньо лише завантажити програму на комп'ютер чи додаток на гаджет і можна працювати. Для формування інформаційно-цифрової компетентності можна давати учням завдання щодо створення й показу мультимедійних презентацій на зазначеній платформі, спільного використання онлайн-дошки, роботи у віртуальних залах у контексті групової роботи.

Окрім того, для ефективної роботи в онлайн-просторі рекомендуємо застосовувати сервіс Google Classroom, метою якого є спрощення процесів створення, поширення й упорядкування завдань, прискорення обміну навчальними матеріалами між учителями й учнями. У контексті нашого дослідження доцільно зазначити, що Google Classroom об'єднує кілька сервісів, зокрема: Google Drive для створення й обміну завданнями, Google Docs, Sheets and Slides для написання текстів і створення презентацій, Gmail для спілкування і Google Calendar для розкладу (наприклад, учитель української літератури може спланувати конференцію в Zoom чи в Google Meet, яка автоматично буде додана в календар) [1].

Учитель української літератури може запрошувати учнів до класу через приватний код, який міститься в налаштуваннях. Кожен клас створює окрему папку на Google-диску для відповідного користувача Google Drive, куди учень може подати роботу, яку оцінює вчитель. Є загальна папка класу і окрема тека для кожного учня [79].

Зручність використання цього сервісу полягає в тому, що учні можуть робити фото та прикріплювати їх до завдань, а також редагувати їх і робити окремі копії; ділитися файлами з інших додатків; отримувати офлайн-доступ до інформації; учитель української літератури може також у режимі реального часу бачити документи, у яких учні виконують завдання чи виправляють помилки. Окрім того, учитель може коментувати роботи й виставляти оцінки; учні можуть відправляти роботи на повторну перевірку після виправлення помилок, а також публікувати й коментувати оголошення; учитель може надсилати електронні листи до одного чи багатьох учнів в інтерфейсі Google Classroom [79].

Варто наголосити, що Google Classroom дає змогу вчителям української літератури архівувати курси наприкінці семестру або року. При цьому він видаляється з домашньої сторінки та розміщується в зоні архівних занять. Це допомагає вчителям-словесникам покращувати власні навчальні курси для подальшої роботи. Після архівування курсу вчителі та здобувачі освіти можуть переглядати його, але не можуть вносити зміни, аж поки його не буде відновлено.

У процесі дистанційного навчання широкої популярності набуло використання інтерактивних дошок, деякі з них є складовими онлайн-сервісу, як наприклад, дошка на платформі Zoom. Проте є й самостійні сервіси, зокрема Padlet – електронна інтерактивна дошка для навчальних матеріалів та зворотного зв'язку з можливістю спільної роботи. З цього приводу І. Маранська зазначає, що «формувати навчальні компетенції на уроці української мови і літератури, використовуючи сервіс Padlet, можна шляхом пошуку та додавання учнями додаткової інформації (музичне та фото

оформлення, історичний чи біографічний коментар), створення проєктів, розробка та виконання веб-квестів, мовно літературних флешмобів, атмосферних (уявлення, настроїв, емоційне навантаження) та розповідних буктрейлерів, обговорення питань. При цьому мета уроку формулюється через діяльність учнів» [45].

Учителі зазначають, що до переваг цього сервісу належить доступність (це безкоштовний вебресурс, що не потребує реєстрації), легкість і простота у використанні (на головній сторінці генерується порожня сторінка білого кольору, яку можна заповнювати повідомленнями; додати текстове повідомлення дуже просто: необхідно лише два рази натиснути мишею по стіні), мультимедійність (до повідомлень можна додавати різноманітний контент: відео, аудіо, зображення, файли Word, PDF, Exel, Power Point, а також посилання на інші ресурси, наприклад, Google-диск (хмарне сховище даних), Slidely (онлайн редактор слайд-шоу, який дає змогу швидко створювати слайд-шоу в поєднанні з музикою), Cadoo (сервіс, що дає змогу працювати над одним завданням кільком учням одночасно), Dipity (створення «стрічки часу», тобто історії розвитку якої-небудь події чи біографії особистості), Tagxedo (дає змогу розробляти завдання для формування понятійного апарату), Tagul (візуалізація тексту у вигляді «хмари»слів, що дає можливість краще запам'ятовувати поняття, встановлювати асоціації), Thinglink (сервіс для створення інтерактивних картинок і плакатів), Prezi (сервіс для створення інтерактивної презентації), узгодження (одночасно на стіні можуть створювати повідомлення кілька користувачів, їхня активність миттєво відображається на стіні – користувачі можуть спостерігати, як додаються повідомлення), приватність (надання можливості іншим користувачам редагувати стіну, дозволити повний доступ, поставити пароль або запросити користувачів по e-mail), мобільність, тобто можливість застосування сервісу на мобільних телефонах, у ноутбуках чи нетбуках, привабливий інтерфейс [26].

У контексті теми нашого дослідження важливо зазначити, що створену дошку можна розмістити в соціальних мережах (Facebook, Twitter, Google+), а також зберігати у вигляді електронного документа у форматах PDF, Excel, CSV або відправити електронною поштою, вставити у власну сторінку або блог за допомогою html-коду, а також використовувати мобільну версію з QR-кодом. Це сприяє формуванню інформаційно-цифрової компетентності старшокласників. У процесі експериментально-дослідної роботи було використано ті матеріали з дошок Padlet, що вже розроблені вчителями-словесниками й оприлюднені ними в мережі інтернет, наприклад: <https://padlet.com/cherniavskal/emx9mpiz2r6k>; https://padlet.com/liudmyla_kotenkova/64prdpzvytf3. Окрім того, учнями і вчителями було створено власні сторінки за допомогою зазначеного сервісу безпосередньо під час занять із української літератури і в процесі виконання проєктів.

Широкої популярності в навчально-виховному процесі на сьогодні набуває генерування й використання QR-кодів (від англ. quickresponse – швидкий відгук), які є матричними (двомірними) кодами, розробленими й представленими в 1994 р. в Японії, що дають змогу зчитувати та розпізнавати велику кількість інформації шляхом сканування непрофесійним обладнанням (за допомогою фотокамери мобільного телефону, планшета або ноутбука з відеокамерою, на яких встановлена програма для зчитування QR) [1].

Зазначимо, що QR-коди візуально представлені у вигляді чорно-білих квадратів, що нагадують лабіринт. У середині QR-коду закодована певна інформація, яка дає змогу визначити, що саме зашифровано: гіперпосилання, текст, адреса електронної пошти, номер телефону, географічні координати тощо.

Оскільки QR-коди не були ліцензовані, кожен охочий може не лише їх використовувати, але й створювати самостійно та безкоштовно. Серед українськомовних ресурсів для створення QR-кодів, які були застосовані в експериментально-дослідній діяльності з формування інформаційно-

цифрової компетентності, варто назвати такі: <http://ua.qr-code-generator.com>, <http://qrcodes.com.ua/>, <http://www.qr-code.com.ua>. Для створення коду у вікно QR-генератора (веб-сервісу) вводять дані, після чого автоматично генерується QR-зображення. Деякі генератори дають змогу обирати колір, розмір і деякі інші додаткові параметри. Коди можна зберігати у вигляді графічного зображення різноманітних форматів, роздрукувати та розмістити на стенді в класі або використати як роздатковий матеріал з української літератури для старшокласників.

У межах науково-дослідної роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності на уроках української літератури QR-коди були використані в таких ситуаціях:

- забезпечення учнів роздавальним матеріалом з QR-кодами для доступу до цікавих додатків (гіперпосилання на мультимедійні джерела та ресурси: відео-, аудіо-додатки, сайти, анімації, електронні навчальні видання, бібліотеки тощо);

- для перевірки, систематизації й закріплення вивченого матеріалу. На кожному варіанті з контрольним завданням можна розмістити надрукований QR-код із правильними відповідями. Учні мають виконати завдання, а вже потім можуть переглянути правильну;

- під час навчальної гри-квесту із завданнями у QR-кодах: роздруковані QR-коди можна розмістити в класі або на шкільному подвір'ї [23].

У процесі дослідно-експериментальної роботи з'ясовано, що використання QR-кодування на уроках української літератури має такі переваги:

- дає змогу отримати миттєвий доступ до закодованої інформації;
- уміщує великі об'єми відомостей в невеликому зображенні;
- він простий у використанні, адже розміщувати код можна на будь-якій рівній поверхні (аркуш, стіна, підлога, паркан).

У межах експериментально-дослідної роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності було використано сервіси з QR-

кодування для посилання на тестові завдання з перевірки рівня сформованості знань, умінь і навичок, з метою кодування портретів письменників, посилань на матеріали про них, схем і таблиць для аналізу літературних творів тощо (додаток Г).

Важливо наголосити, що в процесі експериментально-дослідної роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури було застосовано генератори для створення хмаринок слів. З-поміж них особливою популярністю серед учнів і вчителів користуються такі: Imageschef (мозаїка зі слів або символів, передбачає вибір графічних шаблонів, які дають змогу додавати, окрім свого тексту, ще й фотографії), Word Art (автоматичний веб-сервіс, що дає змогу створити хмару слів з тексту, взятого із зазначеного URL (адреси веб-сторінки) або введеного (скопійованого) користувачем), Wordle (сервіс автоматично генерує хмару із слів введеного тексту), Word It Out (сервіс створює хмару з тексту, який вводить (або копіює) користувач), Tagxedo (сервіс дає змогу генерувати як статичну картинку потрібного розміру хмари, так і коди для вставки в блог чи сайт).

У процесі дослідно-експериментальної роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності учнів ми активно використовували сервіс Mentimeter, що дає змогу учням створювати хмари слів синхронно всім учням класу (<https://www.mentimeter.com/>). Це онлайн сервіс для створення інтерактивних презентацій, опитування, голосування, проведення вікторин в режимі реального часу. Сторінка сервісу відкривається англomовною, але легко перекладається натисканням правою кнопкою миші на екран і обранням функції перекладу на українську мову. Вчителю потрібно зареєструватися на платформі, перейти до створення презентації. Вказати назву та обрати тип питань для інтеракції (рис. 2.1.).

Мої презентації

Шаблони

Підручники

Мої презентації

+ Нова презентація

Рис. 2.1. Скриншот із онлайн-сервісу Mentimeter для вибору інтеракції з учнями

Після цього автоматично створюється слайд, який називається «Хмара слів» з боковою панеллю налаштувань (рис. 2.2.).

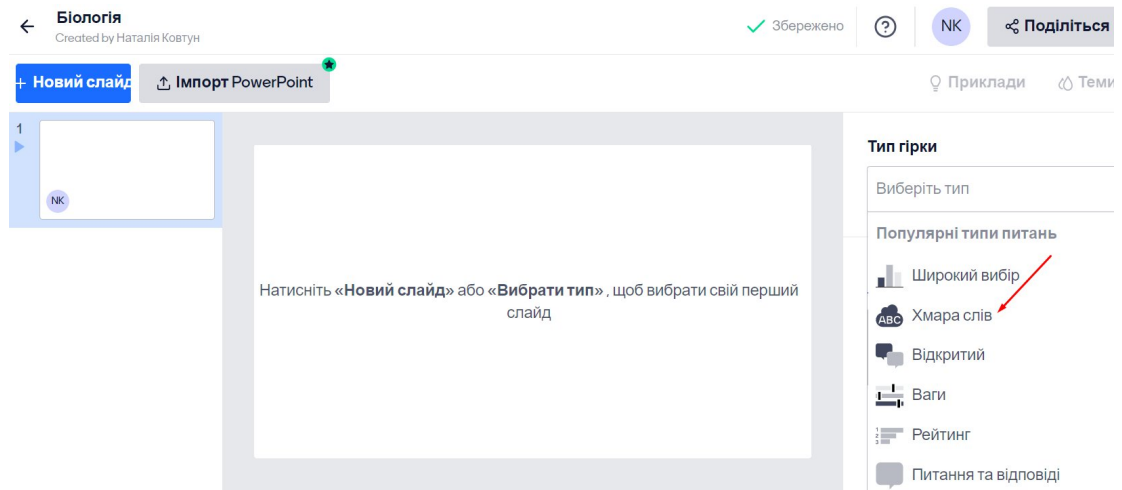

Рис. 2.2. Скриншот із сервісу Mentimeter для створення хмаринки слів

У налаштуваннях можна поставити запитання, яке винесене на обговорення, чи вказати тему, до якої необхідно дібрати асоціації. Система пропонує кожному учаснику дати 3 варіанти відповіді, проте вчитель-словесник може виставити варіанти від 1 до 10 записів від учасника. До завдання за бажанням можна додати зображення з бібліотеки зображень, із комп'ютера чи вставити гіфки сайту.

Сервіс також пропонує обрати можливість надсилати відповіді учасникам один раз чи кілька разів. Після перевірки налаштувань можемо за допомогою інтерактивної кнопки у правому верхньому куті поділитися

посиланням з учнями під час синхронного уроку в чаті чи через оголошення в гугл класі (рис. 2.3). Вважаємо, що це дуже зручно, адже маємо змогу потім із учнями обговорити спільно створену хмаринку слів, проаналізувати їхні відповіді.

Окрім того, сервіс Mentimeter пропонує створити QR код вправи чи посилання на сайт і вхід за допомогою цифрового коду, що теж, на нашу думку, сприяє формуванню інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроці української літератури.

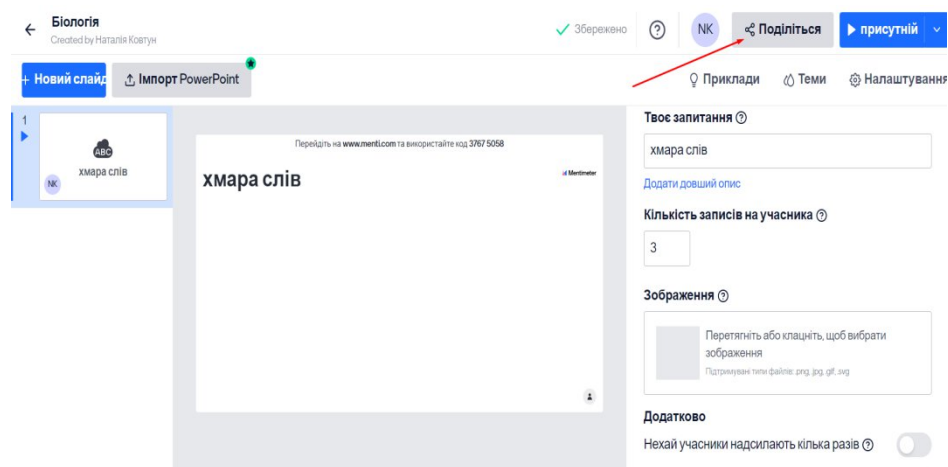

Рис. 2.3. Скриншот із онлайн-сервісу Mentimeter для поширення створеної хмаринки слів в інших сервісах.

У цьому контексті наголосимо, що хмаринка слів — це графічна загадка, яка стимулює образне мислення, розвиває в старшокласників спостережливість і вміння концентруватися. За допомогою хмаринки слів можна візуалізувати теоретико-літературну чи історико-літературну інформацію, наприклад про модернізм чи окремі його напрями й течії, постать митця. На нашу думку, створення хмаринки слів сприяє систематизації й швидкому запам'ятовуванню навчального матеріалу, а також призводить до мінімізації часових затрат і підвищення ефективності навчання.

Методисти рекомендують за допомогою хмаринки слів формулювати такі завдання: запропонувати учням прочитати в «хмарі» зашифровану вчителем тему уроку; назву твору, автора, творчість якого вивчатиметься; вмістити асоціації із темою виучуваного твору, ідею твору, охарактеризувати образ-персонаж, коротко розповісти за ключовими словами біографію письменника чи зміст твору тощо. У процесі створення «хмаринки слів» доцільно звертати увагу учнів на адекватне використання малюнка, кольору, фону, ключових слів, тобто на єдність змісту й форми.

Аналіз науково-методичних праць і досвіду практичної діяльності вчителів української літератури дає змогу констатувати, що під час уроку української літератури можна так використати хмаринку слів:

- у хмаринку можна записати тему уроку, яку учні мають визначити, попросити їх сформулювати пропозиції з певної теми;
- хмаринка виконує роль опорного конспекту;
- можна запропонувати учням прочитати в хмаринці головне запитання, на яке необхідно знайти відповідь упродовж уроку;
- на уроці розвитку мовлення учні мають скласти розповідь, використовуючи якомога більше слів із запропонованої вчителем хмаринки;
- створити словникову хмаринку на основі невеликих за обсягом, нещодавно вивчених навчальних текстів і попросити учнів пригадати, про що були ці тексти і в якому саме контексті використовувалися слова;
- показати хмаринку, складену зі слів, узятих із незнайомого тексту, і попросити здогадатися про його зміст.

Отже, використання хмаринок слів на уроках української літератури дає змогу акцентувати на ключових моментах із теми. А використання різних кольорів, шрифтів та форм хмар сприятиме опануванню нового навчального матеріалу та вмілому його застосуванню в практичних ситуаціях завдяки активному залученню зорової й асоціативної пам'яті, а також сприятиме формуванню інформаційно-цифрової грамотності старшокласників.

Закцентуємо, що для формування інформаційно-цифрової компетентності на уроках української літератури суттєвий методичний потенціал має сервіс «LearningApps», що містить різноманітні завдання, як-от: вікторини, із ключем, незакінчені речення, кросворди, на встановлення відповідностей тощо. Окрім того, учителі-словесники мають змогу продукувати власні різноманітні завдання.

Науковці наголошують, що платформа LearningApps має низку переваг, а саме: доступ до завдань мають навіть незареєстровані користувачі; є можливість використання інтерактивної дошки; подано значний вибір типів завдань та їхньої наповнюваності; мобільність та простота у використанні; кожна вправа автоматично має посилення та QR-код, що дає змогу її інтерактивно вбудувати в інший освітній ресурс чи переносити на паперові носії; перевірка виконання вправи здійснюється самостійно здобувачами освіти, що сприяє активізації їхнього пізнавального інтересу та вміння працювати самостійно [48]. Водночас учителі визначають низку недоліків у роботі цього сервісу: відсутність української мови в деяких вправах; можливі труднощі в сприйнятті друкованої інформації на моніторі; відсутність прямого контролю під час виконання завдання здобувачем освіти [1].

Важливо, що інтерактивні вправи на платформі LearningApps подані в зручному візуальному режимі. Якщо навести на них курсор комп'ютерної миші, то можна побачити тип вправи, її рейтинг на сайті, який залежить від кількості використання користувачами та їхніх оцінок.

Виконання інтерактивного завдання відбувається за такою схемою: на першому плані розміщено інструкцію, яка закривається після клацання кнопки ОК, що дає змогу перейти до безпосереднього виконання вправи. Розв'язання завдання передбачає інтерактивну роботу з об'єктами, які розміщені на екрані. Після виконання вправи потрібно клацнути напис «Перевірити рішення», сервіс автоматично перевірить відповіді і вкаже на зроблені помилки. Кожен учитель у цьому за стосунку може створити набір

класів у власному акаунті, а для кожного здобувача освіти він може сформувати профіль, згенерувавши пароль для входу.

Дослідники зазначають, що всі вправи сервісу можна розподілити на п'ять груп, зокрема:

вибір – завдання, що ґрунтуються на виборі правильних відповідей із переліку можливих варіантів, наприклад, такі шаблони: вікторин (із можливістю обрання кількох правильних відповідей або лише однієї правильної відповіді), на виділення слів (їх треба виділити за допомогою мишки в тексті), гра «Хто хоче стати мільйонером?», «слова з букв» (передбачає складання слова з літер, що розташовані в сітці);

розподіл – шаблони завдань на встановлення відповідності чи віднесення до тієї чи іншої категорії: «відповідність у сітці» (завдання полягає в перетягуванні мишкою об'єктів з однієї частини поля в іншу задля поєднання їх між собою), «таблиця відповідності» (дає змогу будувати ряди відповідностей одразу за різними ознаками (категоріями)), гра «Пари» (її завдання – установити відповідність пари таблиць), «класифікація» (дає змогу створити від двох до чотирьох груп, з якими співвідносять інші предмети), «знайти на карті» (у процесі використання карт Google, увівши назву центру карти, можемо обравши тип карти й масштаб), пазл «Відгадай-но!» (для сортування картинок шляхом маркування певних елементів зображень крапками, він підходить для роботи з ілюстраціями, схемами, картами, діаграмами);

послідовність – це шаблони на визначення правильної послідовності; містять усього два шаблони: «розставляння по порядку» (потрібно розташувати таблички в правильному порядку, перетягуючи їх мишею), «хронологічна лінійка» (послідовність доповнена можливістю установлення дат для співвіднесення з ними тих чи інших історичних епох, подій, етапів розвитку);

заповнення – шаблони, що передбачають заповнення певних форм шляхом вибору готових варіантів або введення літер із клавіатури. Основним

недоліком є відсутність української клавіатури, тому наводимо лише їхні назви: вікторина із заповненням тексту; заповнити пропуски; заповнити таблицю; кросворд.

Приклади деяких завдань, що були використані в експериментально-дослідній роботі з формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури подано в додатках (додаток В).

Genially. Сервіс для створення інтерактивних плакатів, що дає можливість узагальнити матеріал, продемонструвати презентації, програти музичні композиції, переглянути відеофрагменти й відеофільми, опрацювати теоретичний матеріал у документах Word тощо. Перегляд фільму дозволяє порівняти авторський текст і його режисерську інтерпретацію. Портрети, фотографії письменників, місць, пов'язаних з їх життям та творчістю, несуть коротку інформацію про основні етапи літературної діяльності та життя [1]. Наприклад, у процесі експериментально-дослідної роботи було використано такі інтерактивні плакати, створені в зазначеному сервісі: <https://view.genial.ly/603645e4b80f6d1398fe707b/interactive-image-150lesyaukrayinka>; <https://view.genial.ly/5d8207e7b7e84f0f6c7c1218/interactive-content-interactive-image>.

Отже, на сьогодні рівень технологізації й комп'ютеризації дає змогу активізувати навчальну діяльність учнів з української літератури, що підвищує ефективність формування в них інформаційно-цифрової компетентності, а також загалом позитивно впливає на рівень сформованості літературних знань, умінь і навичок.

2.3.3. Особливості контролю й перевірки знань учнів з української літератури в контексті формування інформаційно-цифрової компетентності

Для перевірки рівня сформованих знань, умінь і навичок теж рекомендуємо застосовувати онлайн-інструменти. Наголосимо, що на сьогодні значного поширення набули тестові технології як один із засобів поточного й підсумкового контролю. Оскільки національний мультипредметне тестування відбувається в форматі онлайн-тестування, то важливо сформулювати в учнів навички швидкого і правильного виконання тестів. Отже, учителю української літератури потрібна ефективна комп'ютерна система генерування тестів, яка б передбачала можливість вільного доступу до неї користувачів незалежно від технічного пристрою, місця перебування, часу доби.

Передусім зазначимо, що вчитель-словесник може скористатись бібліотекою онлайн-тестів освітнього проєкту «На урок», де є різноманітні інтерактивні завдання для контролю знань. Є можливість скористатися готовими онлайн-тестами або створити власні тестові завдання відповідно до теми уроку та в реальному часі простежити їх виконання [1]. Для того, щоб створити тести власноруч потрібно на сайті обрати розділ «Тести» (рис. 2.4.).

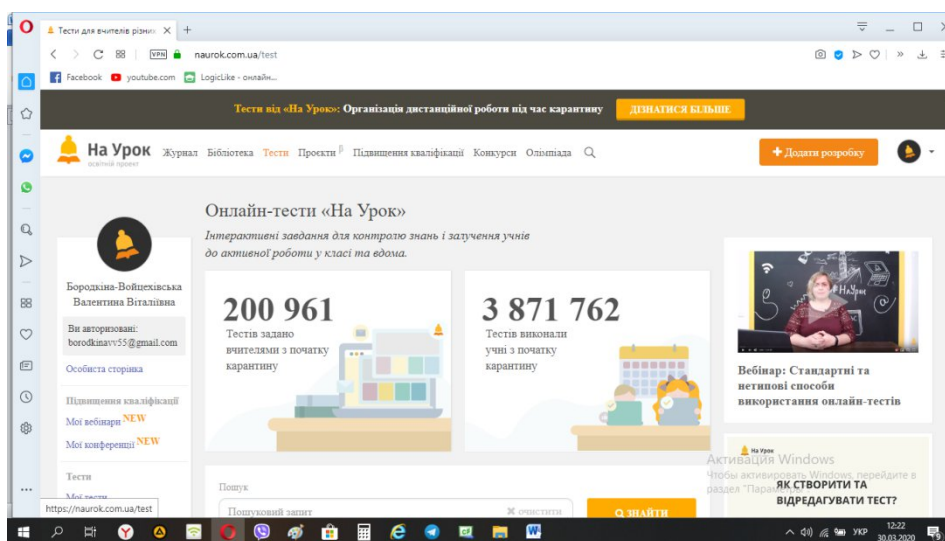

Рис. 2.4. Скриншот сайту «На урок»

Після цього ліворуч відкриється панель, на якій потрібно обрати функцію «Створити тест». Якщо вчитель української літератури хоче скористатися наявною базою тестових матеріалів, то він у пошуку (рис. 2.5.) має ввести потрібну тему.

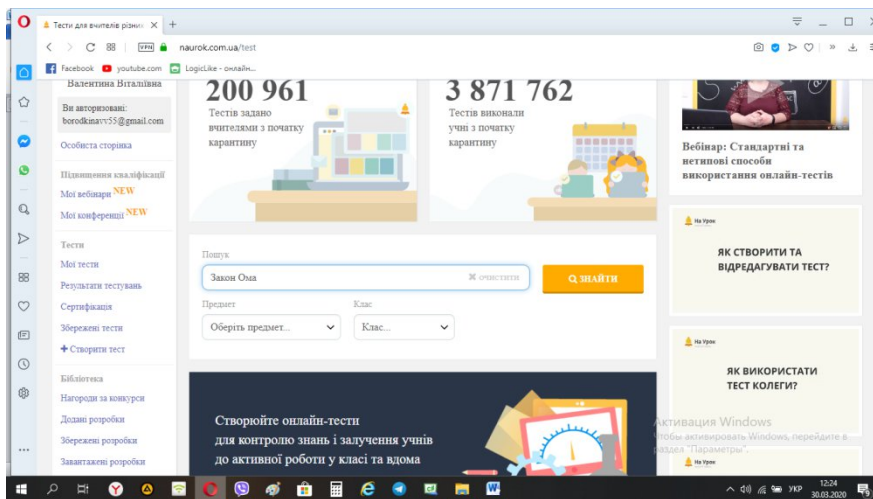

Рис. 2.5. Скриншот для пошуку необхідних тестових матеріалів у сервісі «На урок»

Далі вчитель обирає з-поміж запропонованих тестів ті, які йому підходять, додає в категорію «Збережене», після цього дає завдання виконати цей тест як домашню роботу (рис. 2.6.).

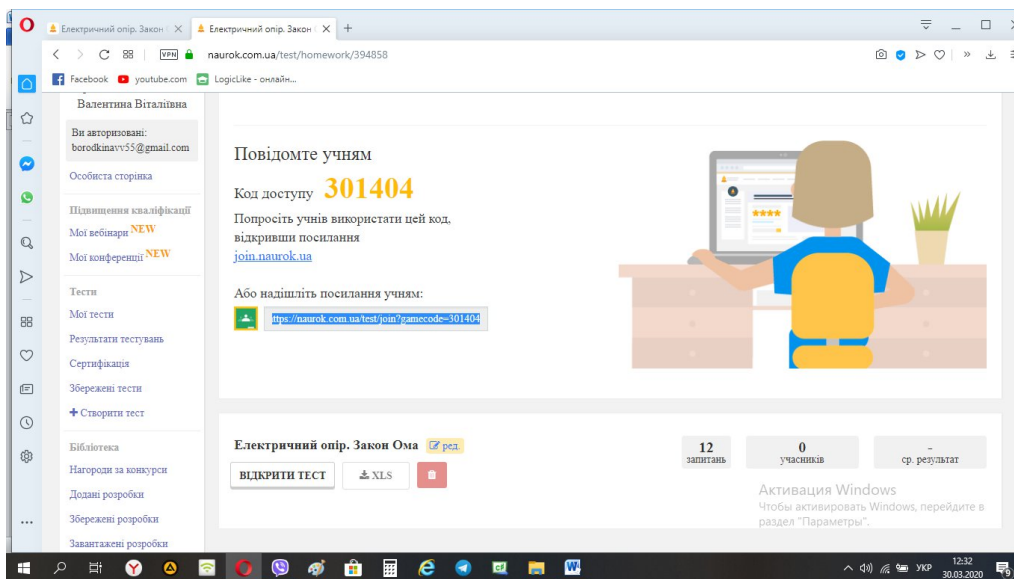

Рис. 2.6. Скриншотсервісу «На урок» для надсилання учнями тестових матеріалів

Після цього встановлюємо термін виконання тесту й надсилаємо посилання для учнів. Коли учні зайдуть за наданим посиланням, то вони побачать такий інтерфейс (рис. 2.7.).

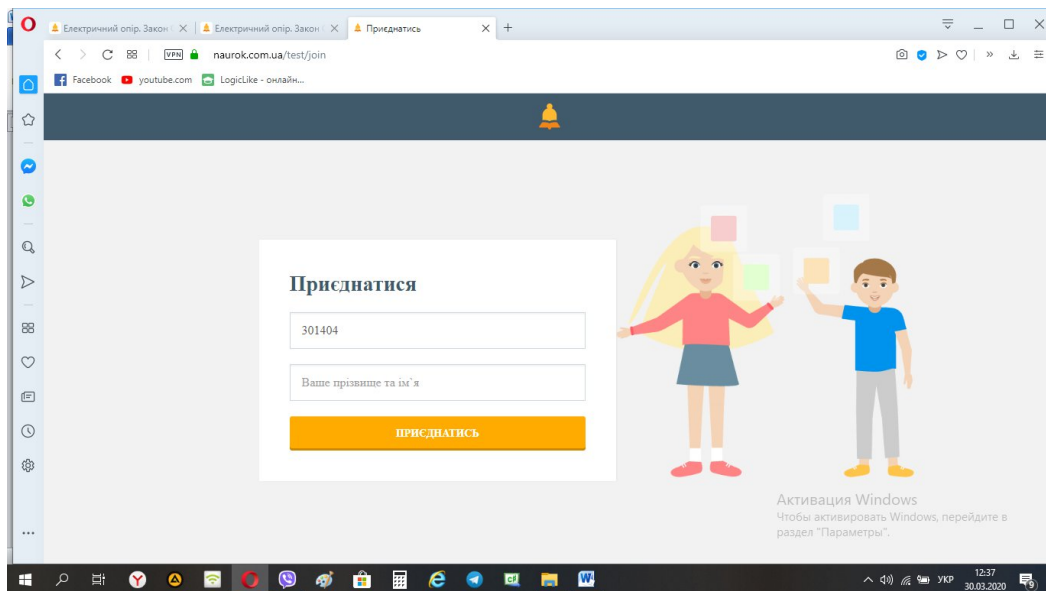

Рис. 2.6. Скриншот сервісу «На Урок»: інтерфейс, який бачитимуть учні для приєднання до тесту

Учня мають вписати своє ім'я і прізвище, після чого вони можуть починати виконувати тестові завдання, після кожного запитання учень бачитиме свій результат, а наприкінці сервіс покаже загальну кількість правильних відповідей. Ці дані зберігатимуться в аканті вчителя, відповідно він має змогу моніторити стан виконання учнями завдань.

У процесі дослідно-експериментальної роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності учнів було використано також сервіс Kahoot! (<https://kahoot.com/>). Це ігрова платформа для навчання, що була запущена в серпні 2013 року в Норвегії. У цьому сервісі запропоновано вікторини з багатьма виборами, які можуть бути створені будь-яким і не обмежені щодо вікового рівня чи предмету. Перевагою є те, що можна грати за допомогою будь-якого мобільного пристрою, настільного комп'ютера або ноутбука з підключенням до Інтернету та веббраузером.

Онлайн-сервіс Kahoot! дає змогу створювати інтерактивні навчальні ігри, вікторини, обговорення, опитування, що складаються з низки запитань із кількома варіантами відповідей для перевірки знань учнів.

У межах цього сервісу можливі три форми гри, вибір форми зумовлений метою: якщо вчитель планує визначити рівень ознайомленості учасників із тією чи іншою темою, то оптимальною є вікторина (Quiz); якщо

потрібно влаштувати дискусію з певного питання, презентувати ідею й отримати щодо неї «зворотний зв'язок», то доцільним є обговорення (Discussion); якщо вчитель планує ознайомитися з думками, поглядами учасників на ту чи ту проблему, то опитування (Survey); якщо створити гру із завданнями на визначення послідовності, то Jumble.

Уважаємо, що участь учнів в іграх, створених за допомогою зазначеного сервісу, сприяє налагодженню активної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, підвищує рівень їхньої обізнаності в історико-літературному й теоретико-літературному матеріалі, а отже, сприяє формуванню інформаційно-цифрової компетентності, стимулює критичне мислення. Важливо, що цей сервіс можна використовувати як в аудиторії шляхом виведення завдань на мультимедійну дошку, так і під час онлайн-навчання за допомогою сервісу «Демонстрація екрана» на платформі Zoom.

Широкої популярності серед учителів на сьогодні набув онлайн-сервіс для створення вікторин і тестів Quizizz (<https://quizizz.com>). Його особливістю є те, що вчитель створює тест або вікторину з української літератури на своєму комп'ютері, а учні можуть відповісти на запитання зі своїх мобільних пристроїв. Бали нараховуються за правильні відповіді. Учні можуть приєднатися до вікторини, перейшовши за посиланням і ввівши код, згенерований сервісом. Вікторини, створені за допомогою Quizizz, можна запропонувати як домашнє завдання. Особливістю цього сервісу є те, що всі учні отримують однакові завдання з української літератури, але кожен із них на своєму мобільному пристрої побачить випадкову послідовність запитань і буде працювати з ними у власному темпі. Це унеможливорює списування, а отже, має забезпечити об'єктивність контролю й оцінювання. На дисплеї учня з'являється все запитання із зображенням, яке за бажанням можна збільшити, а також варіанти відповідей [4].

Важливо, на нашу думку, що вчитель української літератури може стежити за роботою кожного учня й отримати повну картину роботи класу, а також експортувати отримані дані в таблицю Excel. За бажанням, він може

скористатися не лише своїми тестами, але й використовувати готові з бібліотеки Quizizz (пошук вікторини для використання доступний у розділі «Спільне»). Учитель також може організувати спільну роботу учнів із вікториною на уроці в класі [1]. Зазначимо, що в процесі формування інформаційно-цифрової компетентності учнів на уроках з української літератури за допомогою зазначеного сервісу можна створювати тести та вікторини за різними темами шкільної програми, а також організувати інтелектуальні ігри та експрес-опитування учнів, пропонувати тести для домашньої роботи.

Ще одним сервісом для організації й проведення тестового контролю є Google Forms [80] – сучасний, потужний інформаційно-технічний засіб для організації тестового контролю на основі хмарних технологій. Для використання тестової форми учителю необхідно мати обліковий запис (аккуант) в системі Google. Основними елементами Google Forms для формування тестового завдання є такі форми: із короткими відповідями – тестова відповідь, яка вводиться з клавіатури; абзац – текстова відповідь, яка вводиться з клавіатури; з варіантами відповіді – вибір єдиної відповіді з переліку опцій-відповідей; прапорці – множинний вибір серед визначених пунктів; спадний список – вибір із випадного списку; лінійна шкала – оцінювання за лінійною шкалою від 1 до 10 одиниць; таблиця з варіантами відповіді – відповідність між питанням у рядку та відповіддю у стовпці. Учитель української літератури, складаючи завдання, має змогу обрати різні варіанти відповідей, щоб якомога більш об’єктивно оцінити рівень сформованості предметної компетентності.

Перевагою сервісу Google Forms є те, що він автоматично здійснює статистичне оброблення результатів отриманих відповідей. Зайшовши в режим редагування форми, учитель отримає доступ до результатів відповідей респондентів. На кожне поставлене питання сервіс проводить графічну інтерпретацію числових даних у вигляді різного типу діаграм [79].

Отже, онлайн-додатки й застосунки на сьогодні відіграють важливу роль в організації навчально-виховного процесу в межах шкільного курсу української літератури, вони, зокрема, сприяють формуванню інформаційно-цифрової компетентності старшокласників.

2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи з проблеми формування інформаційно-цифрової компетентності учнів на уроках української літератури

Ефективність розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності учнів старших класів на уроках української літератури була доведена під час формувального етапу педагогічного експерименту, що проводився в Корюківському ліцеї №1 в 10 класах. Експериментальною групою був 10-А клас, у якому навчалося 26 учнів, контрольною групою став 10-Б клас, у якому навчалося 27 учнів. На констатувальному етапі педагогічного експерименту було діагностовано рівень сформованості інформаційно-цифрової літературної компетентності шляхом тестування, проведеного в онлайн-форматі за допомогою Googleform.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту в учнів експериментальної грапи отримано такі показники: низький рівень сформованості предметної компетентності – 14,3%, середній і достатній – по 39,3%, високий – 7,1%. В учнів контрольної групи одержано такі дані: низький рівень сформованості досліджуваного феномену – 13,8%, середній – 41,4%, достатній – 34,5%, високий – 10,3%. Отже, на констатувальному етапі педагогічного експерименту принципів розбіжностей між учнями контрольної й експериментальної груп не виявлено.

У процесі формувального етапу педагогічного експерименту учні ЕГ групи навчалися за розробленими нами навчально-методичними матеріалами, а учні КГ за традиційною методикою роботи вчителя-

предметника. Після проведення дослідно-експериментальної роботи здійснено перевірку рівня сформованості інформаційно-цифрової компетентності учнів 10 класу. Варто наголосити, що навчання відбувалося в змішаному форматі, тобто в онлайн і офлайн режимах. Приклади навчально-методичних матеріалів і завдань, використаних під час формувального етапу педагогічного експерименту, подано в додатках. З метою контролю за формуванням інформаційно-цифрової компетентності учнів старших класів під час аналізу художнього твору на уроках української літератури використано тестові завдання на онлайн-сервісах Kahoot і Googleforms. Перший із указаних сервісів було застосовано переважно для формувального оцінювання, а другий – для підсумкового. Результати дослідно-експериментальної роботи з проблеми дослідження представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Рівень сформованості інформаційно-цифрової компетентності учнів 10 класу на різних етапах експериментально-дослідної роботи

Показники	Групи	Рівні							
		Низький		Середній		Достатній		Високий	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
КЕ	ЕГ	4	14,3	11	39,3	11	39,3	2	7,1
	КГ	4	13,8	12	41,4	10	34,5	3	10,3
ФЕ	ЕГ	1	3,6	7	25	14	50	6	21,4
	КГ	4	13,8	10	34,5	11	37,9	4	13,8

В експериментальній групі отримано такі показники: відсоток учнів з низьким рівнем сформованості інформаційно-цифрової компетентності знизився до 3,6% (на констатувальному етапі складав 14,3%), із середнім рівнем знизився до 25% (порівняно з 39,3% на констатувальному етапі), натомість, кількість учнів із достатнім рівнем зросла до 50% (порівняно з

39,3% на констатувальному етапі), а з високим до 21,4%, порівняно з 7,1% на констатувальному етапі.

Показники, отримані в результаті формувального етапу педагогічного експерименту в контрольній групі були не настільки значущими, зокрема кількість учнів із низьким рівнем сформованості інформаційно-цифрової компетентності залишилася без змін – 13,8%, із середнім рівнем знизилася до 34,5 (порівняно з 41,4 на констатувальному етапі), відбулося певне зростання показників на достатньому й високому рівнях, зокрема достатній рівень сформованості продемонстрували 37,9% (проти 34,5% на констатувальному етапі), а високий – 13,8%, порівняно з 10,3% на констатувальному етапі. Схематично отримані дані представлено на гістограмі (Рис. 2.1.).

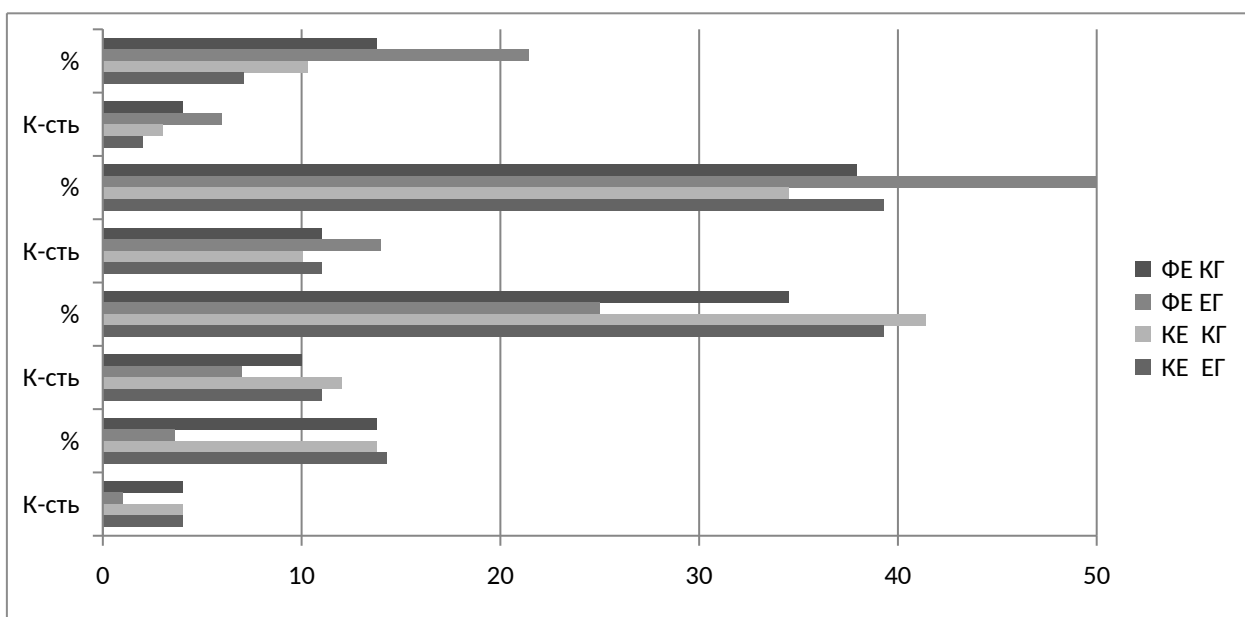

Рис. 2.1. Рівень сформованості інформаційно-цифрової компетентності учнів 10 класу на різних етапах експериментально-дослідної роботи

Отже, аналіз результатів експериментально-дослідної роботи з формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури дав змогу підтвердити ефективність розробленої методики і дієвість визначених педагогічних умов.

Висновки до другого розділу

У процесі дослідження визначено педагогічні умови, що сприятимуть ефективному впровадженню в навчально-виховний процес на уроках української літератури розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, зокрема: високий рівень мотивації вчителя української літератури до застосування онлайн-сервісів, мобільних додатків і застосунків у професійній діяльності, готовність до постійного саморозвитку в цій галузі; доцільне й обгрунтоване використання онлайн-інструментів у межах шкільного курсу української літератури (під час пояснення нового матеріалу, перевірки домашнього завдання, діагностування знань учнів, позакласної роботи з предмета); оптимальне поєднання онлайн-сервісів і застосунків із традиційними методами і прийомами навчання на уроках української літератури; активне залучення учнів до роботи з онлайн-сервісами, мобільними додатками і застосунками під час навчальної діяльності.

Визначено рівні сформованості інформаційно-цифрової компетентності (низький, середній, достатній, високий) і критерії, за якими здійснено діагностування вказаних рівнів: уміння діяти за алгоритмом; працювати в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації; розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; грамотно й безпечно спілкуватися в мережі Інтернет.

У процесі констатувального експерименту з'ясовано, що вчителі усвідомлюють необхідність формування на уроках української літератури в учнів інформаційно-цифрової компетентності, проте визнають недостатню власну готовність до реалізації вимог державних документів на практиці. Для діагностування рівня сформованості інформаційно-цифрової компетентності учнів 10 класу на уроках української літератури було проведено тестування за допомогою онлайн-платформ Googleform.

Розроблено методику формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроці української літератури, у процесі якого застосовано низку онлайн-інструментів: Googleform, Kahoot, «На урок» для перевірки рівня навчальних досягнень учнів, Zoom, Googlemeet (для онлайн-навчання), а також сервіси для створення Qr-code, хмаринок слів, інтерактивних завдань. Розроблена методика ґрунтується на оптимальному поєднанні традиційних та інноваційних методів, з-поміж яких особливе значення набуває метод проєктів.

У процесі формувального етапу педагогічного експерименту доведено ефективність розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, адже показники, отримані в експериментальній групі, були суттєво вищими, порівняно з контрольною групою.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури й практичного досвіду з проблеми формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури дав підстави для таких висновків.

1. З'ясовано, що компетентнісний підхід, який є основою для реформування освітньої галузі на сучасному етапі, передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності здобувачів освіти, як предметні (формуються засобами одного навчального предмета), міжпредметні (виробляються під час вивчення кількох предметів) і ключові (формуються в процесі навчання й соціалізації і необхідні особистості для життєдіяльності загалом).

Визначено, що інформаційно-цифрова компетентність є однією з ключових компетентностей Нової української школи. Її розглядають як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства. Доведено, що вимога щодо сформованості в молодого покоління інформаційно-цифрової компетентності окреслена в низці міжнародних і державних документів, детермінована процесами комп'ютеризації і технологізації суспільного життя на сучасному етапі.

2. Запропоновано критеріально-рівневу характеристику сформованості інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, що ґрунтується на положеннях шкільної програми з української літератури. Зокрема взято до уваги, що інформаційно-цифрова компетентність передбачає сформованість таких умінь: діяти за алгоритмом; працювати в різних пошукових системах для отримання потрібної інформації; розпізнавати маніпулятивні технології і протистояти їм; грамотно й безпечно спілкуватися в мережі Інтернет. Водночас у шкільній програмі окреслено й такий аспект, як ставлення: прагнення дотримуватися етичних

норм у віртуальному інформаційному просторі; задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі; критичне ставлення до медійної інформації. Це дало змогу ранжувати сформованість інформаційно-цифрової компетентності за рівнями – низьким, середнім, достатнім і високим.

3. У процесі констатувального експерименту з'ясовано, що вчителі усвідомлюють необхідність цілеспрямованого формування інформаційно-цифрової компетентності, проте визнають недостатню власну готовність до реалізації вимог державних документів на практиці. Для діагностування рівня сформованості інформаційно-цифрової компетентності учнів 10 класу було проведено тестування за допомогою онлайн-платформи Googleform. На констатувальному етапі педагогічного експерименту в учнів експериментальної групи отримано такі показники: низький рівень сформованості предметної компетентності – 14,3%, середній і достатній – по 39,3%, високий – 7,1%. В учнів контрольної групи одержано такі дані: низький рівень сформованості досліджуваного феномену – 13,8%, середній – 41,4%, достатній – 34,5%, високий – 10,3%. На констатувальному етапі педагогічного експерименту принципових розбіжностей між учнями контрольної й експериментальної груп не виявлено.

4. Розроблено методику формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроці української літератури, що ґрунтується на педагогічних умовах, які сприятимуть ефективному впровадженню в навчально-виховний процес на уроках української літератури розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників, зокрема: високий рівень мотивації вчителя української літератури до застосування онлайн-сервісів, мобільних додатків і застосунків у професійній діяльності, готовність до постійного саморозвитку в цій галузі; доцільне й обґрунтоване використання онлайн-інструментів у межах шкільного курсу української літератури (під час пояснення нового матеріалу, перевірки домашнього завдання, діагностування знань учнів, позакласної роботи з предмета); оптимальне поєднання онлайн-сервісів і за

стосунків із традиційними методами і прийомами навчання на уроках української літератури; активне залучення учнів до роботи з онлайн-сервісами, мобільними додатками і застосунками під час навчальної діяльності.

У процесі впровадження методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури використано такі онлайн-сервіси і застосунки: Googleform, Kahoot, “На урок” для перевірки рівня навчальних досягнень учнів, Zoom, Googlemeet (для онлайн-навчання), а також сервіси для створення Qr-code, хмаринки слів, інтерактивних завдань.

5. У процесі формувального етапу педагогічного експерименту доведено ефективність розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, адже показники, отримані в експериментальній групі, були суттєво вищими, порівняно з контрольною групою. В експериментальній групі отримано такі показники: відсоток учнів з низьким рівнем сформованості предметної компетентності знизився до 3,6% (на констатувальному етапі складав 14,3%), із середнім рівнем знизився до 25% (порівняно з 39,3% на констатувальному етапі), натомість, кількість учнів із достатнім рівнем зросла до 50% (порівняно з 39,3% на констатувальному етапі), а з високим до 21,4%, порівняно з 7,1% на констатувальному етапі.

Показники, отримані в результаті формувального етапу педагогічного експерименту в контрольній групі були не настільки значущими, зокрема кількість учнів із низьким рівнем сформованості інформаційно-цифрової компетентності залишилася без змін – 13,8%, із середнім рівнем знизилася до 34,5 (порівняно з 41,4 на констатувальному етапі), відбулося певне зростання показників на достатньому й високому рівнях, зокрема достатній рівень сформованості продемонстрували 37,9% (проти 34,5% на констатувальному етапі), а високий – 13,8%, порівняно з 10,3% на констатувальному етапі. Отже, дані, отримані в експериментальній групі, підтверджують

ефективність розробленої методики формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури.

Проведене дослідження не охоплює всіх аспектів порушеної проблеми, перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо в подальшому розробленні шляхів формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 35 інструментів для дистанційного навчання — добірка НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/30-instrumentv-dlya-dystantsijnogo-navchannya-dobirka-nush/> (дата звернення: 05.07.2022).
2. Андрущенко В.П., Бех І.Д., Волощук І.С. Педагогіка вищої школи. Київ: Педагогічна думка, 2009. 256 с.
3. Артемов В. Ю. Теоретичні та методичні основи формування деонтологічної компетентності фахівців із організації захисту інформації з обмеженим доступом: дис. докт. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т вищої освіти НАПН. Київ, 489 с.
4. Бажан О.М. Особливості дистанційного навчання під час вивчення української мови та літератури. Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дистанційна освіта в Україні: від теорії до практики». Ірпінь, 2021. С. 45-48.
5. Базиль Л. О. Теоретичні і методичні засади розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 571 с.
6. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: моногр. Київ: Атіка, 2008. 684 с.
7. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Овчарук О. В., Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: колективна монографія. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
8. Білусяк Б., Семаньків М. Використання Інтернет-сервісів в навчальному процесі. URL: <http://item.comp-sc.if.ua/2018/semankiv.pdf>. (дата звернення: 07.07.2022).
9. Бондаренко Ю.І. Дидактична модель вивчення ліричних творів у школі. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. № 35. С. 60-65.

10. Бондаренко Ю.І. Сюжетно-концептуальний шлях аналізу літературного твору в школі. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/657/1/Сюжетно-концептуальний%20аналіз%20літературного%20твору%20в%20школі.pdf/> (дата звернення: 09.09.2022).

11. Бондаренко Ю. І. Загальна модель шкільного навчання української літератури. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 397 с.

12. Бондаренко, Л. Г. Специфіка вивчення драматичних творів на уроках української літератури. Література. Театр. Суспільство: зб. наук. праць. Херсон: Айлант, 2005. С. 308-311.

13. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф. Ф. Методика викладання української літератури в VIII-X класах середньої школи. Київ: Радянська школа, 1952.

14. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф.Ф. Українська література в середній школі: курс методики. Київ: Рад школа, 1962. 391 с.

15. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф.Ф., Волинський П.К. Методика викладання української літератури в V–VII класах (Літературне читання): посібник для учительських інститутів. Київ: Рад. школа, 1952. 212 с.

16. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

17. Використання сервісу Zoom в умовах дистанційного навчання. URL; <https://content.hneu.edu.ua/s/Sx1eP17G>. (дата звернення: 07.08.2022).

18. Волошина Н.Й. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посібник. Київ: Ленвіт, 2002.

19. Громяк Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. Літературознавчий словник-довідник. Київ: Академія, 2006. 752 с.

20. Демченко С. Є. Інформаційні технології на уроках української мови і літератури. URL: http://duvokalunove.blogspot.com/p/blog-page_48.html. (дата звернення: 07.07.2022).

21. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/. (дата звернення: 07.07.2022).
22. Дистанційне навчання: як зацікавити учнів — поради від учительки. URL: <https://nus.org.ua/articles/dystantsine-navchannya-yak-zatsikavyty-uchniv-porady-vid-uchytelky/>. (дата звернення: 07.07.2022).
23. Дорофєєва С.В. Використання цифрових освітніх технологій на уроках української мови та літератури. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/ped/53nov2021/30.pdf>. (дата звернення: 07.07.2022).
24. Європейська рамка цифрової компетентності для освітян. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifraoprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf (дата звернення: 14.09.2023).
25. Жила С. О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова . Київ, 2004. 465 с.
26. Ісаєва О.О. Організація та розвиток читацької діяльності при вивченні зарубіжної літератури. Київ: Ленвіт, 2000.
27. Каліманов О. Проектні технології на уроках мови і літератури. Вивчаємо українську мову та літературу, №28, 2008.
28. Карташова Л.А. Віртуальна школа, електронні навчальні класи — не фантастика, а українська реальність. URL: <http://knk.media/stati/1991-virtualna-shkolaelektronni-navchalni-klasi-ne-fantastika-a-ukrajinska-realnist.html>. (дата доступу: 11.08.2023).
29. Качанюк Н. В. Використання віртуальної стіни Padlet на практичному занятті у вищій школі. URL: file:///C:/Users/lenovo/Desktop/osdys_2014_3_13.pdf. (дата звернення: 07.07.2022).
30. Кирилюк З. В. Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі (Проект). Дивослово. 2002. № 4. С. 59 —65.

31. Коллингс Е. Опыт работы американской школы по методу проектов : научное издание / Е. Коллингс ; пер. с англ. С. Тюрберта ; под ред. А. В. Зеленко ; вступит. ст. В. Кильпатрика. – М. : Новая Москва, 1926. – 96 с. – (Б-ка “Вестника образования”).

32. Концепція «Нова українська школа»: затв. Рішенням колегії МОН від 27.10.2016. URL: <http://mon.gov.ua/202016/12/05/konczepczyia.pdf>. (дата звернення: 10.09.2022).

33. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: www.osvita.ua/doc/files/news. (дата звернення: 13.12.2021).

34. Концепція розвитку цифрових компетентностей. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text> (дата звернення: 14.09.2023).

35. Кочеткова О. (2019). Формування інформаційно-цифрової компетентності учнів в інтерактивному освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка., (32), 97–91. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2019.32.12>.

36. Кроуфорд А., Саул В., Метью С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ: Вид-во «Плеяди», 2006.

37. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. Київ: Знання-Прес, 2003. 418 с.

38. Кунашенко Н. Г. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури як засіб активізації пізнавальної діяльності школярів. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/hmura10/vykorystannya-informatsijnokomunikatsijnyh-tehnolohij-na-urokah-ukrajinskoji-movy-ta-literatury-yak-zasibaktyvizatsiji-piznavalnoji-diyalnosti-shkolyariv>. (дата звернення: 07.07.2022).

39. Лілік О.О., Бивалькевич Л.М. Формування цифрової грамотності майбутніх учителів в умовах дистанційного навчання. URL: <https://dspace.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7959/1/Формування%20ц>

ифрової%20грамотності%20майбутніх%20учителів%20в%20умовах%20дистанційного%20навчання.pdf.

40. Лілік О. О. Використання ІКТ у процесі роботи з теоретико-літературними поняттями на уроках української літератури. *Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. ст.* Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. 7. С. 264–268.

41. Лілік О. О. Теоретичні і методичні засади формування готовності майбутніх учителів української літератури до роботи з теоретико-літературними поняттями: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 452 с.

42. Лісовський А.М. Морфологія художності твору і вивчення літератури в школі. Житомир: Полісся, 2004.

43. Лященко К.В. Google-сервіси: можливості та перспективи використання у сучасному освітньому середовищі. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>. (дата звернення: 17.08.2022).

44. Мазуркевич О. Р. Нариси з історії методики викладання української літератури. Київ: Радянська школа, 1962. 375 с.

45. Маранська І. Соціальний сервіс padlet як елемент педагогічної діяльності вчителя української мови і літератури. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/hmural1/sotsialnyj-servis-padlet-yak-element-pedahohichnoji-diyalnosti-vchytelya-ukrajinskoji-movy-i-literatury/> (дата звернення: 17.08.2022).

46. Мехх А. Формування літературних компетенцій за допомогою інформаційних технологій та інтернет-ресурів. Дивослово. 2009. № 6. С.15-16.

47. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вища школа, 2007.

48. Мудренко А. Learningapps - один із засобів візуалізації на уроках зарубіжної літератури. URL: <https://280102022019.blogspot.com/2019/01/learningapps.html>. (дата звернення: 03.05.2020).

49. Назаренко Л. Ефективність формування літературної компетентності старшокласників засобами ІКТ (старша школа). URL: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/131/113>. (дата звернення: 07.07.2022).

50. Небеленчук І. О. Діалогові технології навчання зарубіжної літератури учнів 5–7 класів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 29 с.

51. Ничкало Н. Г., Гончаренко С.У., Зязюн І.А. Професійна освіта: словник: навч.-метод. посіб. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.

52. Онкович Г. Теоретичні основи використання засобів масової інформації у навчанні української мови студентів-нефілологів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Укр. держ. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1995. 46 с.

53. Онлайн-тести «На урок» (для повноцінної дистанційної перевірки знань, які здобули учні під час самостійної роботи): https://naurok.com.ua/post/organizaciya-distanciyno-roboti-pid-chaskarantinu?fbclid=IwAR1Lh30wnp-hxEOLPrceKKZaAwNtNhMM8fgUaDr8z8Ifq_1t2EmE7-wapDs. (дата звернення: 08.05.2022).

54. Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoikompetentnosti-dlya-gromadyan> (дата звернення: 14.09.2023).

55. Падалка Н.І., Цимбалюк В.І. Вивчення драматичних творів. Київ, 1984.

56. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх закладах. Київ: Ленвіт, 2000.

57. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

58. Практики та підходи до дистанційного навчання — рекомендації для вчителів. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/> (дата звернення: 07.07.2022).

59. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ № 466 Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>. (дата звернення: 15.10.2020).

60. Про освіту: закон України № 2145-19 від 05.09.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.10.2021).

61. Про повну загальну середню освіту: закон України, редакція від 01.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення: 22.07.2022).

62. Райта О.Б. Реалізація інформаційно-цифрових компетентностей на уроках української мови та літератури як фактор розвитку творчих здібностей учнів: навчально-методичний посібник. Великі Мости, 2022. 48 с.

63. Ратушняк О. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: дис..канд.пед.наук: 13.00.02 / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2008. 221 с.

64. Ревчук С. Розробка компетентнісних завдань з української літератури. Українська література в загальноосвітній школі. 2012. № 6/7. С. 32–36.

65. Розвиток ІТ-компетентності. URL: <https://sites.google.com/site/itkompetentnosti/> (дата звернення: 14.09.2022 р.).

66. Сисоєва С. О. Методика формування тезаурусу наукових досліджень. *Освітологія: витоки наукового напрямку: монографія*. Київ: ВП «Едельвейс», 2012. С. 304–309.

67. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.
68. Словник великий. Англо-український. Харків: Ранок, 2017. 1700 с.
69. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі. Методичний посібник для вчителя. Київ: Проза, 1995. 256 с.
70. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 312 с.
71. Українська література 10–11 класи. Програма. Рівень стандарту, академічний рівень. URL: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/. (дата звернення: 16.09.2022).
72. Українська література 5–9 класи: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/. (дата звернення: 16.09.2022).
73. Усе в одному місці: як програма Discord допоможе організувати дистанційне навчання. URL: <https://nus.org.ua/articles/use-v-odnomu-mistsiyak-programa-discord-dopomozhe-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/> (дата звернення: 07.07.2022).
74. Федоровська О.О. Організація дистанційного навчання української мови і літератури. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дистанційна освіта в Україні: від теорії до практики». Ірпінь, 2021. С. 77-80.
75. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти. Київ, 2002. 528с.
76. Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання. URL: <https://nus.org.ua/articles/chotyry-servisy-yaki-dopomozhut-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/> (дата звернення: 07.07.2022).
77. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2014. 553 с.

78. Як використовувати YouTube у дистанційному навчанні. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-vykorystovuvaty-youtube-u-dystantsijnijnomu-navchanni/> (дата звернення: 07.07.2023).

79. Як працювати в Google-класі: покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-v-google-klas-pokroкова-instruktsiya/> (дата звернення: 07.07.2023).

80. Як технічно організувати дистанційне навчання — покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnicno-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-pokroкова-instruktsiya/> (дата звернення: 07.07.2023).

81. Яценко Т.О., Міщенко О.В. Шкільне дистанційне навчання літератури: від можливості до необхідності. Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дистанційна освіта в Україні: від теорії до практики» Ірпінь, 2021. С. 112-115.

82. Belshaw, D. (2011). The Essential elements of digital literacies. Retrieved from : <http://digitalliteraci.esю>. (дата звернення: 11.10.2023).

83. Krumm Jürgen. Unterrichtsprojekte – praktisches Lernen im Deutschunterricht / Jürgen Krumm. – Fremdsprache Deutsch 4, 1991. – S. 6.

ДОДАТКИ

Додаток А

Дефініції основних понять дослідження за словниками й науковими джерелами

№	Джерело	Тлумачення поняття
Компетентність		
1	«Про вищу освіту»: закон України № 1556-VII, чинна редакція від 26.02.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 . (дата звернення: 15.05.2020).	динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.
2	Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for Assessment and Research Program – OECD (Draft) – P. 8.	сукупність умінь (загальних, ключових, базових) особистості, пов'язаних із використанням знань у практичній діяльності, стратегій реалізації творчого потенціалу особистості, фундаментальних шляхів навчання майбутніх фахівців, ключових кваліфікацій, кроснавчальних умінь або навичок, ключових уявлень і опорних знань.
3	International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI).	здатність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати певні функції, що передбачають досягнення конкретних стандартів у визначеній професійній галузі шляхом застосування наявних знань, навичок і відношень.
4	Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 408.	компетентність у навчанні (лат. <i>competentia</i> – коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо.
5	Бібік Н. М.	коло питань, на яких людина добре

	Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. <i>Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи.</i> Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45.	розуміється і якими оволодіває не тільки при формальному навчанні, а й при самоосвіті та внаслідок впливу середовища поняття компетенції є поняттям вужчим за обсягом від «компетентності» і похідним від нього. Компетенція є соціально-закріпленим освітнім результатом реалізації компетентностей.
9	Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. <i>Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія.</i> Київ; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С. 11.	екзистенціальна властивість людини, є продуктом її «власної життєтворчої активності, ініційованої, в свою чергу, процесом освіти»; здібність особистості вирішувати професійні завдання конкретного «класу», що передбачає наявність реальних знань, умінь, навиків, досвіду і виявляється у процесі професійної діяльності як системна характеристика з визначеною структурою; компетентність існує в різних формах – як високий рівень вправності, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякій підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей.
6	Савченко О. Я. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. <i>Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку.</i> 2010. Вип. №3. С. 41.	спеціально структурована сукупність знань, умінь, навичок, ставлень, певного досвіду, що набуваються у процесі навчання та особистого пізнавального і життєвого досвіду.
7	Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-технічної освіти. <i>Креативна педагогіка.</i> 2011. № 4. С. 31.	підготовленість (теоретична та практична), здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єкта) і готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) особи, як суб'єкта діяльності, до певного виду діяльності.
8	Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн.	об'єктивна категорія, яка фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок, стосунків тощо певного рівня, які можуть бути застосовувані в широкій сфері

	<i>Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 15.</i>	діяльності людини.
--	---	---------------------------

Додаток Б

Анкета для вчителів української літератури

1. Чи володієте Ви знаннями щодо упровадження компетентнісного підходу в межах шкільного курсу української літератури

А так

Б маю досить поверхові знання

В так, проте постійно їх поповнюю

Г не володію

2. Чи володієте Ви вміннями й навичками упровадження компетентнісного підходу в межах шкільного курсу української літератури

А так

Б так, проте постійно займаюся саморозвитком

В так, проте їхній рівень недостатньо високий

Г ні, не володію

3. Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що інформаційно-цифрова компетентність – це одна з базових компетентностей людини XXI століття

А так, адже це епоха інформаційних технологій;

Б так, проте не варто на цьому зосереджувати надмірну увагу;

В точно не знаю;

Г ні, є більш важливі компетентності.

4. Чи працюєте Ви цілеспрямовано над формуванням інформаційно-цифрової компетентності учнів у межах шкільного курсу української літератури

А так, адже усвідомлюю її важливість;

Б так, але принагідно, коли є можливості;

В ні, вона формується ситуативно;

Г ні, не вважаю це своїм безпосереднім завданням.

5. Які онлайн-застосунки, додатки, програми ви застосовуєте здебільшого на уроках української літератури

А онлайн-платформи Zoom, Googlemeet;

Б онлайн-тести для контролю рівня навчальних досягнень;

В соціальні мережі;

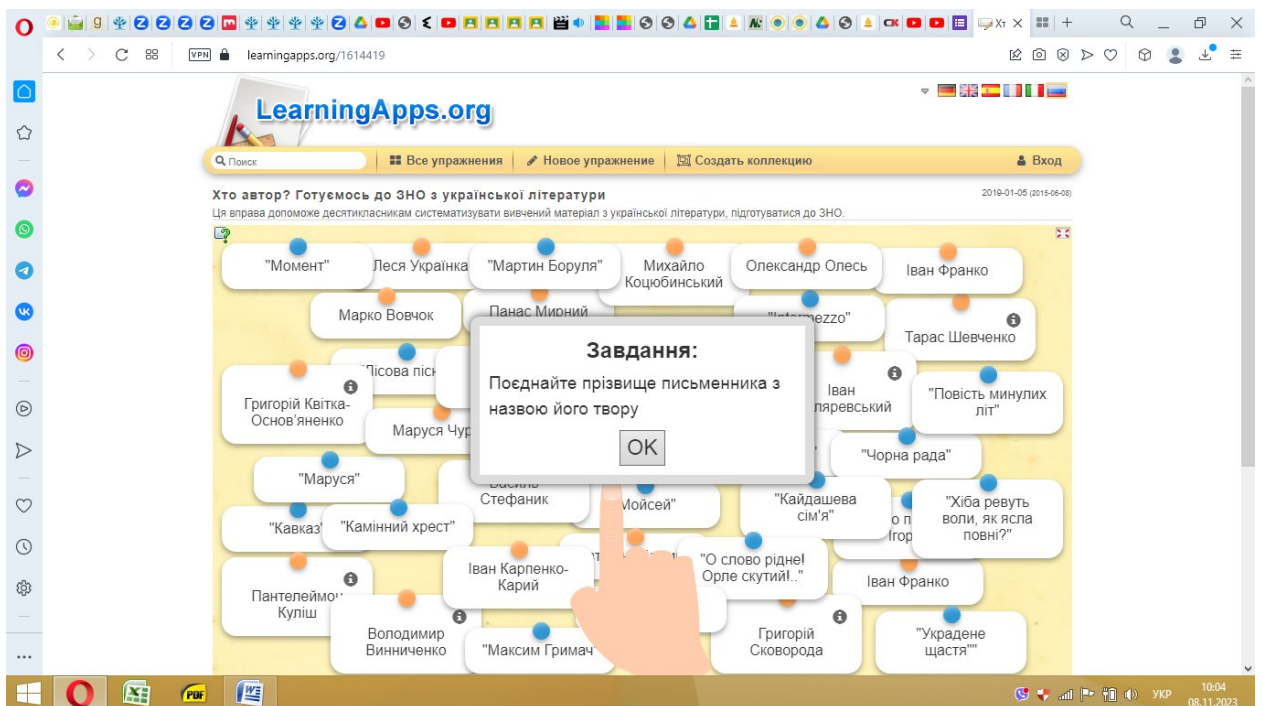
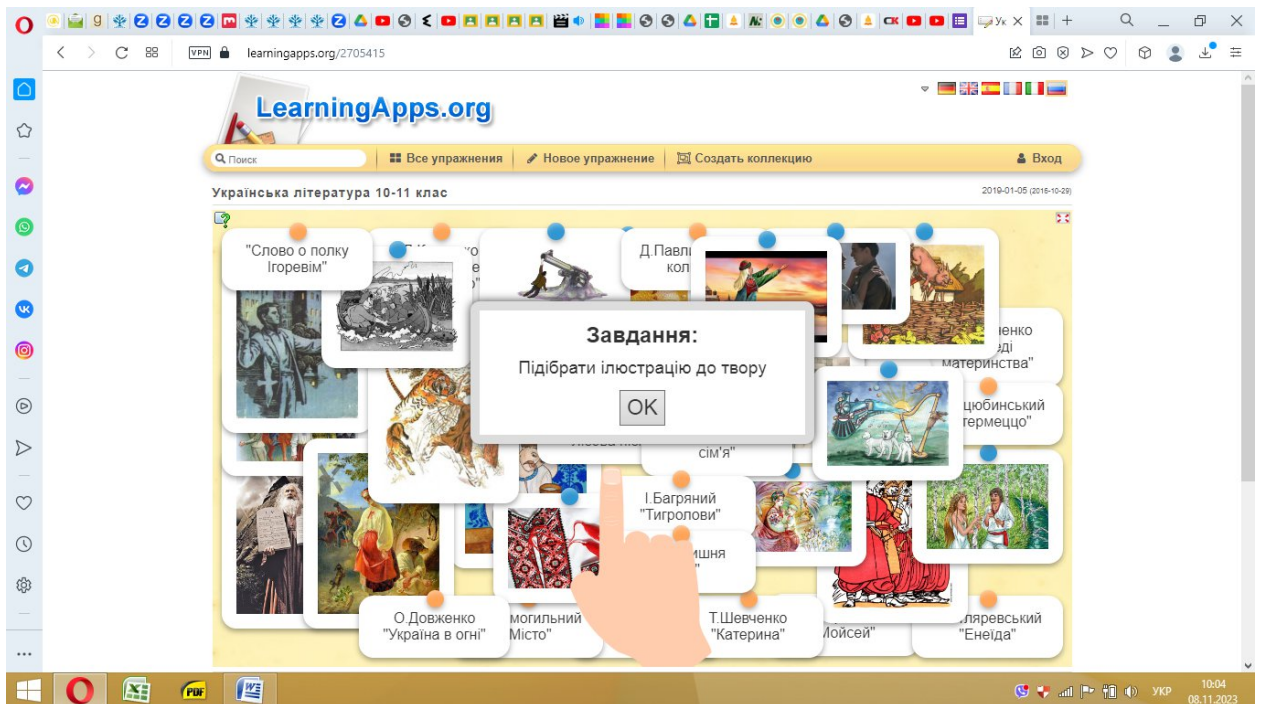
Г менеджери;

Д генератори для складання мемів, інфографіки тощо

Е ваш варіант.

Додаток В

Приклади завдань із сервісу Learningapps

Додаток Г

Використання QR-коду на уроках української літератури

Іван Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я»

Іван НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ

КАЙДАШЕВА СІМ'Я

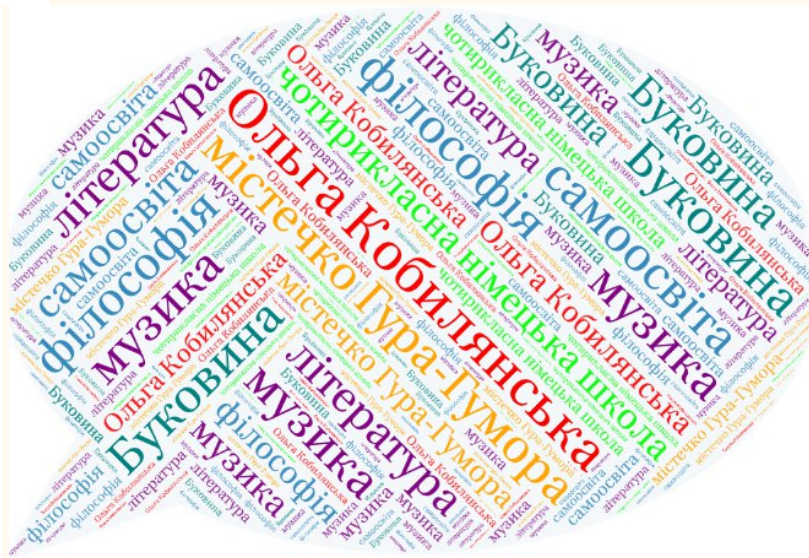

Іван Франко «Мойсей»

Додаток Д

1. Для вивчення життєвого і творчого шляху Ольги Кобилянської

2. Для аналізу музичної новели Ольги Кобилянської Новела «Valse Mélancolique»

Радченко К.В. Формування інформаційно-цифрової компетентності на уроках української літератури

У магістерській роботі зроблено спробу розв'язати проблему формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, зокрема розглянуто положення міжнародних і державних документів, наукові дослідження із зазначеної проблеми.

На цій основі автором розроблено методику формування інформаційно-цифрової компетентності старшокласників на уроках української літератури, зокрема визначено педагогічні умови, обґрунтовано критерії, показники й рівні сформованості інформаційно-цифрової компетентності, відібрано оптимальні методи, прийоми й онлайн-інструменти формування досліджуваного феномена. У процесі педагогічного експерименту перевірено ефективність розробленої методики.

Ключові слова: українська література, інформаційно-цифрова компетентність, технологія навчання, метод навчання, онлайн-інструменти.